

DE SEQUENTI CANONUM COLLECTIONE

MAH MONITUM.

(*Spicilegium Romanum*, tom. VI, pag. 312-394.)

S. Anselmum Lucensem inter canonici juris consultos primum ponam, cui cum Gregorio amicissimo sit, ipsoque hortante, ut creditur, tractatum suum canonicum scripsit, in tredecim libros distributum, quo nullus ante ipsius saltem ætatem neque uberior, neque doctior, neque celebrior utiliorve creditus est; id quod ejus summaria nunc a me edita demonstrabunt. Age vero de hoc insigni Anselmi opere idcirco pauca ac prope nulla prefabor, quia de ipso cum alii plurimi locuti sunt, tum novissime vir cl. P. Augustinus Theinerus (*Disquisit. critic.* cap. 6 [1]) cujus infinitam canonici juris scientiam, ex antiquis fontibus haustam, quis exæquet? Atque is præclaram suam de Anselmi Collectione disputationem sic concludit: « Una tandem eademque virorum doctorum sententia est, ut S. Anselmi Lucensis collectio typis edatur. » Reapse Anselmum divulgare promiserunt vel cogitaverunt Lucas Wadingus, Lucas item Dacherius, An. Ireas Rota, M. A. Monsacratus, qui tamen omnes partim operis mole, quæ me quoque terret, partim aliis casibus a suscepto consilio depulsi fuerunt; quare Anselmus post tot de ipso deliberationes ac promissiones, intra forulos bibliothecarum mss. adhuc jacet. Et Vaticana quidem pontificis maximi bibliotheca septem saltem Anselmi codices servat, quorum duo perveteres sunt et auctori ferme coævi, quanquam undecimo libro de penitentia uterque caret, qui tamen a recentiore exemplari belle suppletur. His ego circumfusus Anselmi divitiis quid agerem? Si totum imprimendum typis committerem, otium mihi tanto operi, ut par est, adornando deerat. Infinitos enim ab Anselmo citatos canones, Patres veteres, juris etiam civilis auctores, ac varii generis testes, quis non videt, in suis quemque sedibus esse quærendos Lydioque lapide explorandos? ne, quod olim Gratiano accidit, molesta auctoritatum et operum confusio fletet, spuria etiam scripta cum germanis pari jure haberentur, quam certe in Gratiano colluviem vix magno labore ac vigiliis Ant. Augustinus, Romani correctores a pontifice maximo deputati, postremoque quatuor editis voluminibus Sebastianus Berardus, expurgarunt. Hæc igitur cogitanti mihi nihil interim aptius manifestando Anselmi operi visum est quam si plurimorum capitulorum rubricas seu titulos ad litteram hic describerem: neque enim, ut dixi, cunctas Anselmi partes complector, id quod ab instituto naturaque speciminis alienum est: præter quam quod in omni vetere vel gravi scripto nonnulla esse solent, quæ sine idoneis explicationibus effferri non debent. Utinam vero prologum operi Anselmus præposuisset, in quo procul dubio multa scitu digna futura erant! Veruntamen nullus hæcæsus coræx cum auctoris prolegomenis repertus est.

(1) Vide infra appendicem primam. EDIT. PATROLOGIÆ.

SANCTI ANSELMI

EPISCOPI LUCENSIS

COLLECTIO CANONICA

IN LIBROS XIII DISTRIBUTA.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI PRIMI

Qui est de primatu et excellentia Romanæ Ecclesiæ.

1. Quod post Christum a Petro sacerdotalis ordo ^A cepit.
2. Quod sacrosancta Romana Ecclesia caput omnium ecclesiarum a Domino est constituta.
3. Quod beatus Petrus concessam sibi potestatem suis tradidit successoribus.
4. Quod præpositi non læduntur dum a fratribus propter justitiam odio habentur.
5. Quod Christum non recipit qui papam contristaverit.
6. Quod nec loqui debemus cui papa non loquitur.
7. Quod beato Petro a Domino concessum est cæteris præesse apostolis, ipsis volentibus.
8. Quod ad formam apostolorum facta est quedam distinctio episcoporum quibus tamen sedes beati Petri præeminet.
9. Quod Ecclesia Romana omnibus præest Ecclesiis, sicut beato Petro datum est præeminere cæteris apostolis.
10. Quod super unum, id est Petrum, ædificavit Dominus Ecclesiam suam

- 11 Ut nemo a Romano Ecclesia dissentiat, quæ A caput est omnium Ecclesiarum.
12. Quod a regulis Romanæ Ecclesiæ nullatenus convenit deviare.
13. Quod Ecclesia Romana nunquam a fide erraverit.
14. Quod papa debet universali Ecclesiæ subvenire, et quidquid in ea nocivum est corrigere.
15. Ut Antiochena Ecclesia Romanæ sit subjecta, nec ab ejus dissentiat dispositione.
16. Quod Romanam Ecclesiam beati Petri sacerdotio Dominus ditavit; et quod prima salus est a constitutis Patrum non deviare, et quod in sede apostolica semper est catholica servata religio.
17. Quod Romana Ecclesia ipsius Domini voce Salvatoris omnibus prælata est.
18. Quod apostolica sedes firmamentum est omnium episcoporum, ecclesiarumque omnium vertex.
19. Ut prima sedes a nullo judicetur.
20. Ut omnes Ecclesiæ statuta Romanæ Ecclesiæ conservent.
21. Ut nemo apostolicæ sedis iudicium judicare aut retractare præsumat.
22. Quod apostolica sedes caput est omnium Ecclesiarum.
23. Quod Romana Ecclesia singulari privilegio potestatem habet ligandi et solvendi.
24. Quod apostolicæ sedis præsul a nullo nisi a Deo iudicandus est.
25. Quod papa vices suas alteri, et suæ sedis etiam subdiacono committit, ubi præsens esse non potest.
26. Quod papæ tacere non licet quod in querelam potest venire.
27. Quod ad sedem apostolicam ab episcopis referatur, dum in fidei ratione dubitatur.
28. Quod papa ex divina institutione universis Ecclesiis principaliter curam debet.
29. Quod sedis apostolicæ auctoritate judicentur quæ difficultatem dijudicationis habere videntur.
30. Quod Romana Ecclesia principatum a Domino accepit, et Marcus a magistro papa Petro non dissensit.
31. Ut omnes catholici sequantur quod sedes apostolica docet.
32. Ut omnium Ecclesiarum status papa curam D habeat.
33. De eadem re.
34. De eadem re.
35. Quod Romana Ecclesia mater sit omnium Ecclesiarum, et nunquam a fide erraverit.
36. Quod apostolica sedes nunquam hæreses fovet, sed destruit.
37. Quod navis beati Petri non turbatur.
38. Quod non sit liberum apostolico dissimulare vel tacere.
39. Quod habet apostolicus a beato Petro fiduciam et auctoritatem defendendi fidem
40. Quod papæ major cunctis necessitas corrigendi incumbit.
41. Quod traditio Romanæ Ecclesiæ a reliquis observetur Ecclesiis, quæ ab ipsa principium acceperunt.
42. Quod non aliter de Scripturis sentiendum quam sancti Patres docuerunt.
43. Quod papa ipsius sedis reverentia cogitur studiosus pro omnibus esse.
44. Quod non sit recedendum ab apostolicis institutis.
45. Ut nullus decreta sedis apostolicæ temerare præsumat.
- B 46. Quod apostolica sedes universæ præsit Ecclesiæ.
47. Quod sedes beati Petri fas habet iudicandi de omni Ecclesia, sed nemo de illa.
48. Quod sedes apostolica absque synodo possit solvere inique damnatos.
49. Quod apostolica sedes uniuscujusque synodi sua auctoritate confirmatæ servare debet constitutum.
50. Ut irritum sit quidquid in apostolica sede absque apostolico decernitur.
51. Quod Petrus regni cælorum claves accepit ut aliis aperiret.
52. Quod auctoritas congregandarum generalium synodorum soli apostolicæ sedi sit commissa.
- C 53. Quod papa a solo Deo sit iudicandus.
54. Ut nemo ea quæ apostolicæ sedi sunt concessa usurpet sine ejus consultu.
55. Quod sanctus Petrus jus ligandi atque solvendi Lino et Cleto non tradidit (2).
56. Quod in una catholica Ecclesia vera Christo hostia immolatur.
57. Quod ab apostolicæ sede fidei veritas est inquirenda.
58. De petitione Nicæni concilii, ut ab apostolica auctoritate confirmetur.
59. De petitione Ægyptiorum episcoporum pro LXX capitulis Nicæni concilii.
60. Quod Romana Ecclesia semper immaculata permanserit et permanebit.
- D 61. Quod beati Petri sedes sacerdotalis mater est dignitatis et magistra ecclesiasticæ rationis.
62. Ut nulli sit fas temerare divina et apostolicæ sedis instituta.
63. Quod Romana Ecclesia omnes instituit ecclesiasticas dignitates; et qui ei suum privilegium auferre conatur, in hæresim labitur.
64. Quod qui comederit agnum extra Ecclesiam beato Petro commissam, profanus est.
65. Quod pro fide Petri Christus specialiter rogavit.

(2) Loquitur ex eorum sententia qui Linum et Cletum non pontifices ac successores Petri, sed ejus tantummodo adjuutores fuisse putant.

66. Quod Romana Ecclesia ab ipso Domino primatum obtinuit, et quod Petrus et Paulus una die sua eam morte consecraverunt; et quod ipsa prima sedes est, secunda Alexandrina, tertia Antiochena.
67. Quod evangelica auctoritate prima omnium est Romana Ecclesia, et quod Petrus et Paulus una die mortui sunt.
68. Quod Romana Ecclesia non synodicalibus sed evangelicis institutis primatum obtinuit.
69. Quod Petrus et Paulus doctores sunt gentium, auctores martyrum, principes sacerdotum.
70. Quod nemo potest accedere ad beati Pauli corpus, vel sudarium ejus, de cujus catena interdum linari potest, interdum minime.
71. Quod auctoritate pontificum et potestate regum mundus regitur, et regalis tamen potestas subjecta pontificibus esse debet.
72. Quod sacerdotibus imperatores obedire debent, non jubere.
73. De constantia papæ Agapiti contra Justinianum augustum, quem tandem ad pedes suos humiliavit.
74. De obedientia et honore quem Tiberius imperator exhibuit papæ.
75. Quod imperatoribus fas non est curiose de spiritualibus negotiis agere.
76. Quod Stephanus papa Pippinum in regem provexit.
77. De obedientia et humilitate quam rex Pippinus Stephano papæ exhibuit.
78. Quod papa Joannes VIII cum episcopis et senatu populoque Romano Carolum in regem elegit et confirmavit.
79. De Carolo rege in Romanum imperatorem electo.
80. Quod, rogante Adriano papa, Carolus rex Desiderium regem Langobardorum cepit, et honorifice idem Romæ susceptus est.
81. Quod Carolus rex et patricius provincias et civitates et castra aliaque multa Ecclesiæ Sancti Petri dedit ac restituit.
82. Quod cum magna honorificentia legati sedis apostolicæ dirigendi sunt ad regem.
83. Quod Adrianus papa legatos noluit Constantinopolim mittere nisi imperator et Augusta eis securitatem facerent; et quæ sine ipso facta sunt, prius anathematizarent; et ne universalis dicatur Constantinopolitanus episcopus.
84. Ut monitis apostolicis obedientia præbeatur ab Augustis.
85. De sacramento regis Othonis facto domino papæ Joanni.
86. Epistola Joannis papæ ad imperatorem Justinianum, et imperatoris ad papam de confirmatione catholicæ fidei contra Judaicam et apostaticam perfidiam.
87. De professione Justiniani, quod primum et maximum bonum est Christianæ fidei recta confessio.
88. Quod sacerdotium et imperium humanam maxime vitam exornant, et de eligendis ornandisque episcopis, et de damnatione Simoniacæ perversitatis.

CAPITULA LIBRI SECUNDI,

Qui est de primatu Romanæ Ecclesiæ et libertate appellationis.

1. Ut difficiliora judicia ad sacerdotes deferantur.
2. Ut omnes eam sequantur religionem quam divus Petrus apostolus edocuit.
3. Ut frustratoriarum dilationis causa appellationes non fiant.
4. Ut difficiliores causæ et majora negotia ad apostolicam sedem, si appellatum fuerit, deferantur.
5. De eadem re.
6. Quod ad Romanam Ecclesiam ab omnibus oppressis appellandum est, a qua omnes majores Ecclesiæ causæ terminandæ sunt.
7. Quod omnes quibus necesse fuerit ad Romanam Ecclesiam suffugere eamque appellare debent absque impedimento, et nullus episcopus judicetur vel audiatur, nisi in synodo apostolica auctoritate convocata.
8. Ut pulsatus episcopus licenter sedem apostolicam appellet, vocatus veniat, nec nisi formatis instructis revertatur.
9. Quod absque auctoritate apostolica nulli liceat episcoporum causas definire, quamvis scrutari liceat comprovincialibus episcopis.
10. Ut appellationis remedio vitata causa relevetur, et in supplicio etiam destinato vox appellandi non negetur.
11. Ut in gravioribus episcopi pulsati ad sedem apostolicam confugiant, quæ per se aut suos vicarios negotium eorum retractare procuret.
12. Ut primates accusatum episcopum discutiant, sententiam vero damnationis sine apostolica auctoritate non proferant.
13. Quod dubiæ ac majores causæ ab apostolica sede debent terminari.
14. De eadem re.
15. Quod alieno errore maculatus, vel a suo proposito recedens, vel apostolicæ sedi inobediens, non est suscipiendus.
16. Quod Romana Ecclesia fas habet judicandi de omnibus, de illa vero nullus; et potestatem solvendi injuste damnatos, ac damnandi quos oportuerit absque synodo.
17. Ut nihil de urgente ad Romanam Ecclesiam sine ejus præcepto judicetur; si vero quis secus præsumperit, ab officio subinoveatur.

18. Quod appellantium episcoporum et cunctorum A majorum negotia apostolicæ sedi debent reservari.

19. Quod alienus sit a divinis et pontificalibus officiis, qui apostolicæ sedis noluerit obedire præceptis.

20. Ut nullus metropolitanorum causas episcopo- rum sive aliorum agere præsumat, nisi quæ ad propriam pertinent parochiam.

21. Quod papa omnium ecclesiarum curam debet habere, et beati Petri sedes sacerdotalis mater est dignitatis, et magistra ecclesiasticæ rationis.

22. Quod papa restituit episcopos injuste principum timore damnatos, et omnia sua reddi præcipit.

23. Quod apostolica sedes ab aliis ligatos potest solvere, ab illa vero ligatos nemo.

24. Quod papa reparare potest judicia damnatorum.

25. Quod apostolica sedes vim habet convocandi synodos, et judicandi omnes majores Ecclesiæ causas.

26. Quod ideo Romanæ sedi concessa sunt privilegia de congregandis conciliis et judiciis et restitutionibus episcoporum, ut omnibus oppressis succurrat.

27. Quod veritas sæpius exagitata manifestius clarescit.

28. Ut ad apostolicam sedem transferantur quæ alibi finire non possunt.

29. Ut ad apostolicam sedem referatur, si qua dissensio inter fratres oriatur.

30. Ut causæ ecclesiarum ab episcopis ventilatæ corroborentur ab apostolica sede, si rata debuerint permanere.

31. Ut purgatio episcoporum non fiat sine consensu Romani pontificis vel aliorum pontificum.

32. Quod papa decreta canonum ita librare debet, ut quæ necessitas temporum relaxanda exposcit, temperet quantum fieri potest.

33. Ut nec concilium nominetur quod sine consensu papæ congregatum fuerit, et ut difficiliores quæstiones ad ipsum referantur.

34. Quod apostolicæ sedi summarum dispositiones causarum ab ipso Domino traditæ sunt; et ut sacerdotes non accusentur apud publicos iudices.

35. Ut episcoporum definitiva judicia ad sedem Romanam referantur, et in ecclesiis eorum non alii præponantur donec negotia eorum juste ibi terminentur.

36. Ut accusatus episcopus alieno iudice non constringatur, sed apud suos episcopos causa ejus discernatur, finis vero ad apostolicam sedem deferatur.

37. Quod apostolica sedes auctoritatem habet universæ Ecclesiæ subveniendi atque nociva corrigendi et emendandi.

38. Ut difficiliores singularum provinciarum quæstiones ad sedem apostolicam referantur.

39. Quod absque auctoritate sedis apostolicæ nulla

potest synodus regulariter congregari; nec episcopus qui eam appellavit, potest sine ipsa damnari.

40. Ut nemo suspicionis arbitrio judicetur; et quod sola sedes apostolica privilegium habet a temporibus apostolorum judicandi episcopos.

41. Quod ab apostolis eorum successoribus statutum est, ut absque Romani pontificis sententia nec concilia celebrentur, nec episcopi damnentur; et sicut beatus Petrus primus erat apostolorum, sic Romana Ecclesia primatum habet omnium Ecclesiarum.

42. Quod Romanæ sedi a tempore apostolorum concessum est, et in Nicæna synodo confirmatum, ut absque ejus sententia nullus episcopus damnetur aut depellatur.

B 43. Ut omnes observent quou apostolica sedes observat.

44. Ut absque apostolica sede nec concilium celebretur, nec episcopus damnetur.

45. Quod papa Julius eos increpat qui præter ipsius sententiam concilium fecerant, et episcopos damnaverant, quos ipse suscepit et in suas Ecclesias restituit.

46. Quod irritum sit concilium nisi fuerit apostolici auctoritate firmatum.

47. Quod apostolicæ sedi privilegia specialiter sunt concessa de congregandis conciliis, et judiciis ac restitutionibus episcoporum, et de summis negotiis Ecclesiarum.

C 48. Ut in causis episcoporum sententia papæ expectetur.

49. Quod episcopi ab apostolica sede ordinationes, dogmata, sublevationes debent recipere, et de majoribus causis nihil præter ipsam decernere.

50. Ut apostolicam sedem appellet qui metropolitanum suum vel cæteros episcopos habet suspectos, et quod ipsa potestatem habet injuste damnatos et excommunicatos restituere, et sua eis reddere, quia caput est omnium Ecclesiarum.

51. Ut accusatores et accusati episcopi coram papa conveniant, et ibi causæ eorum retractentur, et firmentur aut infirmentur, sicut antiquis consuetum est regulis.

D 52. Ut contentiones inter clericos et laicos a com- provincialibus episcopis terminentur, majores vero ad sedem Romanam transferantur.

53. Dum in fidei ratione dubitatur, debent episcopi ad sedem beati Petri hoc referre.

54. Quod papa non per se sed per legatos conciliis provincialibus solet interesse.

55. Quod de judicio sedis apostolicæ nullus debeat judicare, ipsa vero de omnibus

56. Ut si quis judicio provincialium episcoporum depositus fuerit, papam adeat, et ipse, si videtur ei, retractet.

57. Ut difficiliores quæstiones ad sedem apostolicam referantur.

58. Ut prægravata comprovincialibus episcopis vel metropolitano, sedem apostolicam appellent, et

nullam interim molestiam patiantur, donec ibi res A
finiatur.

59. Quod metropolitano cum omnibus comprovincialibus episcopis summas ecclesiasticas causas licet discutere, sed non definire, nec episcopum damnare, nec synodum congregare absque apostolica sedis auctoritate.

60. Quod statuta majorum nullo modo sint negligenda, nec usurpanda quæ non sunt concessa.

61. Quod episcopi non possint regulariter synodum congregare præter apostolicam sedem.

62. Ut iudicium renovetur, si Romana iudicaverit Ecclesia renovandum.

63. Sicut inter apostolos fuit discretio potestatis, ut unus aliis præmineret, sic inter episcopos ordinatum est ut singulis provinciis singuli præsent, quibus tamen omnibus Romana præest Ecclesia.

64. De invectione contra Remensem archiepiscopum pro Rothardo episcopo, quem ipse appellans apostolicam sedem damnavit.

65. Quod nemo potest ab his qui inferioris sunt dignitatis vel ordinis iudicari.

66. Quod Constantinopolitana Ecclesia, sicut et cæteræ omnes, Romanæ sedi debet esse subjecta.

67. Quod quisquam sibi non assumat honorem, sicut et Christus se ipsum non clarificavit sed Pater.

68. Quod etiam inferioris gradus clericorum causæ apud sedem apostolicam sunt finiendæ, dum tempus aut res exegerit.

69. Quod apostolicæ sedis sententia tanti consilii deliberatione debet proferri, ut nec retractatione nec immutatione egeat, nisi sic prolata sit ut retractari possit.

70. Ut anathema sit quicumque contra papam verba infamantia composuerit, aut quemquam patriarcharum inhonorare tentaverit.

71. Quod apostolica sedes intra Italiam ac cæteras Hispaniæ provincias, et intra totius Illyrici fines, consecrationes, ordinationes et depositiones patrare antiquitus consuevit.

72. Quod papa ordinaverit Ravennatem episcopum; et de obedientia Mediolanensis archiepiscopi, et de consecratione Ticinensis antistitis.

73. Ut si quis episcopus a comprovincialibus episcopis condemnatur, alius in ejus loco non ordinatur, dum apostolicam sedem appellat, nisi ab ipsa determinetur.

B 74. Quod quædam sunt quæ nulla ratione convelli possunt, quædam vero pro necessitate et ætatum consideratione oportet temperari, ut evangelicis præceptis ac decretis Patrum non sit contrarium.

75. Quod Nicænæ synodo nullum potuit fieri præiudicium a multitudine Arimini congregata, quia Romana Ecclesia nullum ei dedit assensum.

76. Quod episcopi debent observare quæ a Romana Ecclesia sunt iudicata.

77. Quod accusati episcopi aut condemnandi sunt apostolica auctoritate, aut ejus auxilio fulcendi.

78. Quod nemo præter apostolicam auctoritatem debet episcopum damnare.

79. Ut accusatus vel iudicatus a comprovincialibus episcopis licenter papam appellet, qui ejus causam retractet, et in loco ejus interim alius non ordinetur.

C 80. Quod pulsato, si iudicem suspectum habuerit, liceat appellare.

CAPITULA LIBRI TERTII,

Qui est de ordine accusandi, testificandi, et iudicandi

1. Quod homicidæ, adulteri, et cunctis criminibus alligati, et infames, atque laici et quicumque coæquales non sunt, episcopos accusare et vexare non debent.

2. Quod infames sunt qui adversus Patres armanantur, et sacerdotes vel ecclesias conculcant. Hi D episcopos accusare non possunt.

3. Qui a proposito suo ceciderit, et apostolicis jussis non obedierit, infamis est.

4. Enumeratio earum culparum quibus infames notantur.

5. Item qui sint infames, et qui accusare episcopos non possint, et quod statuta Patrum, si labefactari cæperint, apostolica denuo auctoritate roborentur.

6. Quod infamis accusare non debet, et qualiter quis accusare vel iudicare debeat, et cætera.

7. Ut qui sanctos Patres persequuntur, infames habeantur, et ab Ecclesia usque ad satisfactionem arceantur.

8. De his qui suscipendi non sunt, et infames censentur.

9. Ut qui suæ legis vel religionis normam reliquerit, aut recte prohibita neglexerit, ad accusationem non admittatur.

10. Quod deteriores sunt morum corruptores quam rerum raptores.

11. Quod accusatores sacerdotum non debent audiri, nisi prius vita eorum et intentio discutatur.

12. Quod episcopi a populis non sunt arguendi, et de quibus non sint etiam accusandi.

13. Quod hi qui hodie aut nudius tertius inimici fuerunt, accusare vel testificare non possunt.

14. Item de eadem re, quod hi sacerdotes accusare non debent, qui sacerdotes esse non possunt.

15. Quod suspecti, et inimici, et facile litigantes, et prævæ conversationis, et qui non tenent ac docent rectam fidem, accusatores esse non possunt.

16. De eadem re.

17. Ut nullus alienigena accusator sit vel iudex, sed nec servus aut libertus vel suspectus infamis.

18. Item de his qui ad accusationem et testimonium non admittendi sunt.

19. Item de eadem re.

20. Item de his quibus accusare non licet; et ne accusatus alios habeat iudices, præter quos ipse elegerit, aut suo consensu sedes apostolica.

21. Ut accusandi vel testificandi licentia denegetur his qui Christianæ religionis et nominis dignitatem, et suæ legis vel propositi normam, aut regulariter prohibita, neglexerint.

22. Ut nemo clericum trahat ad sæculare iudicium sine consensu episcopi.

23. De eadem re.

24. Quod infami et sacrægæo adversus Christianum non licet dicere testimonium, et ut ecclesiastici iudices causam non audiant quæ legibus non continetur.

25. Ut nec laici nec hi quoscunque sæculi leges non admittunt, episcopos vel clericos accusare præsumant.

26. Ut etiam habitantes cum inimicis, et omnes laici ab accusatione clericorum amoveantur.

27. Ut clericus criminatus sua in provincia audiatur et ut sententia iudicis quæ absente accusato datur, irrita sit, et proditoris calumnia non audiatur.

28. Quod nec clerici laicos, nec laici clericos in sua accusatione debent recipere.

29. Ut si laicus contra clericum causam habeat, episcopum adeat.

30. Quod episcopus si in fide erraverit, primo est corrigendus; si non emendaverit, accusandus est ad apostolicam sedem.

31. Quod accusatio episcoporum non nisi ab idoneis et probatissimis viris fieri debet.

32. Ut accusatus episcopus communionem non privetur, nisi die statuta venire noluerit.

33. Quod iudicium subterfugientibus absentia procurata non prosit.

34. Ut detractores et inimicorum fautores ab episcopali amoveantur accusatione, neque in re dubia certa detur sententia.

35. Ut qui causas habet contra pastores vel ecclesias eorum, primo charitative exspectet emendationem; quod si ante infestare præsumperit, excommunicetur.

36. Quod hi qui culpam suorum produunt præpositorum, Cham sententia, qui patris pudenda non operuit, damnentur.

37. Quod non potest humano condemnari examine, quem Deus suo reservavit iudicio.

38. Quod non passim et facile fieri debent sacerdotum vel pastorum accusationes.

39. Ut accusatus episcopus duodecim sibi iudices eligat qui ejus causam juste decernant, finis vero causæ ad papam deferatur.

40. Si quis episcopus absque tempore synodi in crimine detentus fuerit, a duodecim episcopis audiatur.

41. Ut inferiores gradus superiores non accusent; et in quot testibus episcopus, presbyter, diaconus, subdiaconus, et cæteri condemnandi sint.

42. Quod oves pastores reprehendere non possint, nisi in fide erraverint, et quod exspoliati non debeant ad synodum vocari, nisi prius eis bona sua fuerint restituta.

43. Ut nemo episcopum vel quemquam clericorum apud sæculares iudices accuset.

44. De eadem re, et ut vocato ad synodum congruum spatium detur. Aliter non respondebit nisi voluerit; et ut accusatores et accusati æqualiter audiantur.

45. Ut nullus iudicetur nisi legitimos habuerit accusatores præsentem.

46. Quod nullus metropolitanus absque compromissalium episcoporum instantia aliquorum audiat causas.

47. De episcopis sine Romana auctoritate expulsi, ut sua eis redintegrentur.

48. Ut nemo exspoliatum episcopum præsumat excommunicare.

49. Item ut exspoliatis omnia reddantur, et tantum spatii quanto exspoliati sunt detur, antequam ad synodum vocentur.

50. Ut accusatus legitime episcopus vocatus ad synodum veniat; si non potest, legatum pro se mittat; ipse vero a communionem non prohibeatur, nisi sex vel plures menses venire distulerit.

51. Ut iudex ante suam non proferat sententiam quam, peractis quæ in quæstione sunt, ad rei veritatem perveniatur, et induciæ non parvæ ad inquirendum dentur.

52. Ut nullius accusatio vel testimonium per scriptum recipiatur, sed propria voce, præsentem eo qui pulsatur.

53. Ut persona, fides, et conversatio accusantium Domini sacerdotes diligenter exquirantur.

54. Quod accusatores omni suspitione et infamia carere, et rectæ fidei et bonæ vitæ esse debent.

55. Ut ea quæ adversus absentes aguntur, evadentur.

56. Ut inferiores ordine non accusent superiores, et in re dubia certa non detur sententia, et absens nemo iudicetur.

57. De his qui non possunt accusare episcopos, et quod non debeant episcopi ante reintegrationem omnium rerum suarum ad objecta respondere.

58. Ut nec falsi nec suspecti suscipiantur in accusatione.

59. Ut hi qui episcopis crimina impingunt, per se ipsos faciant, si tamen irreprehensibiles ipsi sint.

60. Item de his qui ad accusationem non sunt admittendi.

61. Ut nemo sit præceptus ad proferendam sententiam.

tiam, vel passim dictis credendum vel iudicandum, A aut damnandum quemquam ante veram et justam probationem.

62. Ut nihil contra quemlibet accusatum absque legitimo accusatore fiat.

63. Quod accusatus episcopus non damnetur nisi apostolica auctoritate aut confessus aut canonice convictus.

64. De eadem re, et de numero legalium testium.

65. Quod sacerdos non debet iudicare quemquam nisi confessum aut convictum.

66. De excommunicationis apud vicinos episcopos audiendis.

67. Quod damnatio vel absolutio ejus irrita est, cuius causa non est subtiliter examinata, et quod propter extortam confessionem damnari nullus debet.

68. Quod in ecclesiasticis negotiis, dicta etiam causa, recedere licet ac differre si necesse fuerit, sed in sæcularibus minime.

69. Quod accusati alios criminari non possunt, nisi prius expurgati fuerint.

70. Ut nemo simul sit accusator, iudex, et testis, sed singuli sint per se idonei.

71. Item de his qui accusare sacerdotes non possunt; et ut quisque episcopus in sua audiatur provincia, et de libertate appellationis.

72. Ut omnis accusatio intra provinciam terminetur, nisi sedes apostolica appellata fuerit.

73. De eadem re.

74. Ut episcopus, congregata legitime synodo, ab omnibus comprovincialibus audiatur, si accusatores legitimi sunt; sin autem, non fatigetur accusatus.

75. Ut iudex ante suam non proferat sententiam, quam accusatus ipse aut confiteatur, aut juste vincatur.

76. Ut in omnibus diligenter inquiratur causis, quæ sint, quomodo, quales sint.

77. De illatione criminis, et ut accusator rei poenam incurrat, qui quod objecit probare non potuit.

78. Ut provinciæ suos habeant iudices, nisi papa aliter voluerit.

79. Ut adversus episcopum nemo conqueratur prius quam eum familiariter conveniat.

80. Ut episcopi suis sedibus sine apostolica auctoritate expulsi restituantur, et tunc objectis respondeant. Qui vero loca eorum subintraverint, ab ecclesia arceantur.

81. Quod iudices et accusatores suspicione debent carere.

82. Quod ita nocens iudicium subterfugit, sicut innocens requirit.

83. Sicut nemo debet sine justo iudicio damnari, sic quæ iuste iudicata sunt non debent differri.

84. Quod injustum iudicium et definitio alicujus potentis metu vel jussu ordinata non valet.

85. Quod non licet imperatori quidquam agere, quod apostolicis regulis contrarium sit.

(3) Nempe allocutione ejus ad clerum Romanum.

85. De accusandi testificandique licentia, quando, et uli, et quomodo.

87. Commonitorium papæ Gregorii Joanni defensori, qualiter agere debeat de quibusdam episcopis injuste damnatis, et de presbyteris quibusdam, et cæteris.

88. De Dioscoro episcopo.

89. De damnatione Dioscori episcopi, qui vocatus ad synodum noluit venire.

90. Quod Dioscorus non est damnatus propter fidem, sed quia in dominum papam Leonem fecit excommunicationem.

91. Ut memoria Eutychetis damnetur, et Flaviani venerabilis recordatio magnificetur.

92. De damnatione Macarii, præsentibus Romanæ Ecclesiæ apocrisiariis.

93. De episcopo a Julio papa restitutus, et Liberio in exsilium relegato, et Felice pro eo consecrato.

94. Quod Agapitus papa synodum contra Theopaschitas Constantinopoli celebravit, in quo Anthimum deposuit et Mennam consecravit.

95. Quod papa Vigilius venit Constantinopolim, et Mennam excommunicavit.

96. De conciliis ex apostolica auctoritate congregatis contra diversas hæreses.

97. Quod papa defensoribus adjunxit regionarium honorem, et ut inter clericos sederent.

98. Item quod papa Gregorius Romano defensori adauxit honorem.

99. Quod episcopi qui Romam convenerant ob ea quæ Symmacho papæ ab adversariis dicebantur, noluerunt in illum sententiam proferre, sed Dei iudicio commendaverunt.

100. De congreganda synodo in Chalcedonensium civitate.

101. Quod imperatores ad Chalcedonense concilium convenerunt non ad potentiam ostendendam, sed ob fidem confirmandam.

102. Ut si quis litem habens iudicium expetit episcoporum, mox illi concedatur; et quod illi firma-verint nullus audeat iudex retractare.

103. Ut episcopi et cæteri ordines ecclesiastici ad publicas leges non pertrahantur.

104. Ut administratores sæcularium dignitatum dum ab episcopis et ecclesiasticis viris conventi fuerint, querimonias eorum diligenter examinent et corrigant.

105. Ut præsides litteras accipiant communicatorias cum promoti fuerint, et sint sub cura episcopi in cuius loco præsidatum gerunt.

106. Quod Spiritum sanctum blasphemant, qui contra sacros canones proterve agunt.

107. De eadem re.

108. De Liberio papa, et admonitione ejus (3).

109. De exsilio Liberii papæ, et Felice ejus consilio ordinato.

110. De canonica damnatione Nestorii.

111. De Joanne Antiocheno et episcopis quos ipse A injuste dampnavit.

112. Quibus canonibus vel regulis judicandum sit.

113. De clericis a sæcularibus non fatigandis.

114. De eadem re.

115. Quod excommunicatus ad accusationem admitti non debet.

CAPITULA LIBRI QUARTI,

Qui est de auctoritate privilegiorum.

1. Ut privilegia ecclesiarum et monasteriorum inviolata permaneant.

2. Quod privilegia ecclesiarum et monasteriorum, auctoritate sanctorum Patrum instituta, non debent improbitate convelli aut novitate mutari.

3. Quod privilegium meretur amittere qui permissa sibi abutitur potestate.

4. Quod contra sacerdotale propositum est monasterii privilegia confundere, et quietem ejus perturbare.

5. Ut privilegia et ordinationes quæ papa præsentate sunt dispositæ, a nullo convellantur vel mutantur.

6. Quod papa sicut suæ ecclesiæ privilegia, ita singularum debet ecclesiarum jura defendere ac servare.

7. Ut ea quæ ob religionis quietem ordinata sunt non violentur.

8. Ut monasteria nullus contra voluntatem fundatoris sibi vindicet.

9. Ut semel ordinata nulla refragatione turbentur.

10. Ut Constantinopolitana civitas suam habeat gloriam et non ambiat alienam.

11. Ut imperatores obediant episcopis.

12. Ut imperatores habeant privilegia legis publicæ, et sacerdotes habeant dispositiones universarum ecclesiarum.

13. Ut clerici suis rebus licenter gaudeant.

14. Ut fideles Christiani perpetua securitate possint.

15. Ut custodes sacrorum locorum nullam molestiam sustineant.

16. Ut privilegia ecclesiis facta permaneant inviolata.

17. De eadem re.

18. Ut privilegia ecclesiæ qui violaverit duodecim libras auri persolvat.

19. Privilegium imperatoris de venerabilibus locis.

20. Item privilegium de libertate clericorum ac monachorum.

21. Item de quibus necessitatibus ecclesiæ singularum urbium habeant immunitates.

22. Ut nemo audeat ab ecclesiis quomodolibet tollere vasa sacra vel vestes seu cætera donaria.

23. Ut procurator provincie capitali sententia vindicet injurias quæ ecclesiis vel ecclesiasticis viris importantur.

24. Ut episcopus per ecclesias clericos ordinet quotquot unicuique videntur competere.

25. Ut nemo de fide Christiana quæstionem audeat amplius movere, quæ reverentissimis synodis confirmata est.

26. Ut qui promulgata ab apostolico pro catholica fide et ecclesiastica disciplina contempserit, anathema sit.

27. De eadem re, et quod privilegium statutum est Christi.

28. Ut non liceat apostolico prædia ecclesiæ perpetualiter alienare vel commutare, nisi forte domus urbis pro clericis et captivis et peregrinis.

29. Ut eadem lege cæteri episcopi et presbyteri constringantur qua summus pontifex.

30. Ut privilegia triginta annos possessa a nullo sæcularium subtrahantur vel violentur.

31. Ut nemo patrimonia Romanæ Ecclesiæ petat, et si quis quomodolibet subtraxerit, anathema sit.

32. Item de eadem re.

33. Quod Constantinus imperator papæ concessit coronam et omnem regiam dignitatem in urbe Romana et in Italia et in partibus occidentalibus.

34. De provinciis et civitatibus quas imperatores Romanæ Ecclesiæ concesserunt et præcepto confirmaverunt (4).

35. De eadem re (5).

36. Item de eadem re.

37. Ut nemo beati Petri proprietatem usurpet vel aiciens occultet, vel debitum non reddat servitium.

38. De discretione inter divinum jus et publicum ac privata commoda.

39. Quod prima sedes a nullo est judicanda.

40. Ut nullus regum censuram canonum violari permittat.

41. Ut ex propria diocesi a clero et populo episcopi eligantur.

42. Ut res ecclesiis concessæ nullam divisionem vel jacturam patiantur.

43. Quod papa petiti sibi ab imperatore restitui jura et possessiones Romanæ Ecclesiæ.

44. Ut unicuique ecclesiæ suus honor servetur.

45. Quod Pannonica diocesis deputata est privilegiis apostolicæ sedis.

46. Ut constituta apostolicæ sedis et sanctorum Patrum irrefragabiliter observentur.

47. Item de eadem re.

48. Item de eadem re.

(4) Est diploma Ludovici imperatoris.

(5) Nimirum sunt diplomata Othonis et Henrici impy.

49. Ut unicuique sacerdotum sui juris limites sufficiant.
50. Quod quicquid semel contra aliquam hæresim decretum fuerit, inconcussum permanere semper debet.
51. Confirmatio privilegiorum quæ sacrosanctis ecclesiis facta fuerunt.
52. Ut privilegia Catholicis facta non prosint hæreticis.
53. Item confirmatio privilegiorum quæ locis venerabilibus facta sunt.
54. De peculio clericorum quasi castrensi.
55. Quod non solum episcopis, sed etiam sacerdotibus, liceat verbum prædicationis proferre.

CAPITULA LIBRI QUINTI,

Qui est de jure et ordinatione ac statu Ecclesiarum.

1. Quod Ecclesia una est, licet habeat membra diversa.
2. Quod profanus est qui unitatem non servat Ecclesie.
3. Quod Ecclesia domus Dei, columba appellatur, et sponsa, et quod potestatem accepit ligandi et solvendi.
4. Ut novæ basilicæ non consecrentur absque auctoritate sedis apostolicæ.
5. Item de eadem re.
6. Ut publica missa non fiat in ecclesia quæ sine consensu papæ fuit dedicata.
7. De consecranda ecclesia cum solemnî dote, in qua fundator nihil proprii juris retineat.
8. Quod non liceat laico præter papam in ecclesia statuere, id est ordinare quidquam.
9. Ut nullam potestatem statuendi in ecclesia aut disponendi de facultatibus ejus habeat laicus.
10. de eadem re.
11. Quod papa licentiam dat consecrandi ecclesiam.
12. Quod papa, cui cura debet esse omnium ecclesiarum, visitationis vicem in Capuana Ecclesia alteri cuidam episcopo committit.
13. De consecratione ecclesie si altare movetur.
14. Ut altaria in quibus non fuerint reliquie, destruantur.
15. Ut status parochiarum nulla ratione mutetur.
16. Propter tres causas loca sanctorum commutari possunt.
17. Quod ligna ecclesie ad laicorum opus non sunt admittenda.
18. De pœnitentia ejus qui ecclesiam comburit.
19. Ut facultates ecclesiarum triginta annos possesse, stabiles exinde permaneant.
20. Quod ecclesia quæ apostolicæ prædicationis fundamenta non possidet, deserenda est.
21. Ut ecclesie Arianorum catholicæ consecrentur.
22. Ut dedicationes ecclesiarum et sacerdotum singulis annis solemniter celebrentur; et si de dedicatione ecclesie dubitatur, iterum consecretur.
23. De eadem re.
24. Quod papa duas dioceses uni episcopo committit.
25. De eadem re.
26. Quod ecclesiarum parochie vel possessiones per tricennium quiete possesse, inconcusse permaneant.
- B 27. Quod tricennalis possessio territorii conventum non adimit.
28. De tricennali possessione intra unam provinciam.
29. Ut oratorium non consecretur absque auctoritate sedis apostolicæ.
30. Quod sacrilegus est qui sacerdotes Dei insequitur, et qui ecclesias deprædatur.
31. Quod monasteria vel xenodochia, quæ ex pecunia pro sacris ordinibus data construuntur, mercedi non proficiunt sed nocent.
32. Qualiter ecclesie pecunia sit servanda.
33. Quod providendum est religiosis, ut loca commoda habeant, ne patientes necessitatem desideres fiant.
- C 34. Quod decimæ tributa sunt egentium animarum.
35. Quod decimæ tantum dari plebibus debent.
36. Ut sacrilegus habeatur qui prædia divinis usibus tradita subtrahit.
37. De eadem re. Et quod res ecclesie non propriæ sed communes esse debent.
38. Ut propriis usibus non applicetur quod pro communi utilitate datur.
39. Quod sacrilegium est ea retinere quæ sanctis locis relinquuntur.
40. De his qui loca sancta infringunt, et aliquid inde abstrahunt.
41. De his qui res alienas vel oblationes ecclesiasticas rapiunt.
- D 42. Quod licet ecclesiasticis viris alienata ab ecclesiis cum fructibus suis reposcere.
43. Quod baptismus in monasterio non fiat.
44. Ut res ecclesie nemo dare vel accipere præsumat præter episcopum vel eum cui hoc commissum est.
45. Quod si nimia necessitas alicui episcopo incumbit, non tamen debet ecclesie redditus distribuere, nisi primum insinuaverit primati provincie.
46. Ut qui domum Dei violaverit, et inde aliquid abstulerit, communionem privetur.
47. Ut possessiones ecclesie non alienentur, nisi religiosis clericis vel monasteriis aut peregrinis, et hoc temporaliter.

48. Quod ministeria ecclesiæ pro captivorum redemptione vendenda sunt.

49. Ut decimæ a laicis non possideantur.

50. Quod res sacræ nullius sunt, nec alienari debent nisi pro captivis.

51. Ut qui converti voluerit, medietatem rerum suarum ecclesiæ cui subjectus est, dimittat, et sic ad monasterium vadat.

52. Ut nullus abbas decimas vel primitias teneat sine auctoritate apostolica vel episcopi proprii.

53. De quodam abbate constituto a papa Gregorio.

54. Ut nullum constituatur monasterium sine conscientia episcopi sui, et ut omnes monachi episcopo subjecti sint.

55. Quod non liceat monasteria quæ sacrata sunt, B diversoria sæcularia fieri.

56. Ut irritum habeatur si quis res ecclesiæ a rebus expetit, et ipse communione privetur.

57. Si quis ecclesiarum vel xenodochiorum facultates abstulerit, ut necator pauperum excommunicetur.

58. De libertate monachorum et monasteriorum.

59. Ut monasteria releventur a gravamine clericorum.

60. Quod clerici non debent monasteriis præponi.

61. Ut monasterium nullam patiatur calumniam in his rebus quas quadraginta annos possedit.

62. Ut episcopi vel æconomi vel orphanotrophici et xenodochii nihil hereditarie possideant, nisi C quod ante ordinationis horam possederunt.

63. Qui contra pacem ecclesiæ sunt, aut rebus suis expolientur, aut verberibus casi exsilio deputentur.

64. Ut de rebus Ecclesiæ quatuor portiones fiant,

una episcopo, altera clericis, tertia pauperibus quarta restituendis ecclesiis.

65. De eadem re.

66. Item de eadem re.

67. Ut episcopi subjectos non opprimant, et ecclesiæ redditus secundum laborum merita dividantur.

68. De eadem re.

69. Ut res ecclesiæ non donentur, non commutentur, non vendantur, nisi meliorationis prospectu.

70. Ut monasterium nec commutari possit cum alio monasterio.

71. Quid episcopo agendum sit, si plures hæredes contendant de una ecclesia.

72. De eadem re.

73. Quod monasterium constructoribus invite non auferatur.

74. Quod liceat in monasterio missam cantari et mortuos sepeliri.

75. Ut ecclesia non consecretur, si corpus in ea humatum esse constiterit.

76. De his qui documenta ecclesiarum supprimunt aut negant.

77. De traditionibus ecclesiasticis observandis quæ fidei non officiant.

78. Ut de redditibus ecclesiæ et antiquis et noviter acquisitis quartæ dentur.

79. De diei Dominici observatione.

80. De eadem re.

81. De panibus et aliis rebus quæ sacris altaribus offeruntur.

82. De eadem re.

83. De constitutis ecclesiasticis temporis qualitate moderandis.

CAPITULA LIBRI SIXTI,

Quæ est de electione et ordinatione et de omni potestate sive statu episcoporum.

1. Ut papa incolumi nullus ambiat papatum; et de electione alterius, si ipse adhuc vivens nihil inde disposuerit.

2. Ut sanctum esse nemo dubitet quem apostolicæ dignitatis apex juste attollit.

3. Item de eligendis episcopis, ut puris mentibus D fiat, et nullum pretium interveniat.

4. Ut in electione Romani pontificis nullus impedimentum aliquod faciat.

5. Ut irrita sit omnis electio episcopi vel presbyteri vel diaconi quæ a principibus fit.

6. De his qui se a populo electos asseverant.

7. Ut extranei non præponantur his qui bene servierunt in ecclesiis suis.

8. Quod non licet populo electionem facere episcoporum.

9. Quod episcoporum electio non ex favore debet esse, sed ex iudicio cautissimi examinis.

10. De quodam electo in episcopum quem beatus papa Gregorius reprobavit, et alium fecit eligi atque consecravit.

11. Quod vivente Romano vel alio pontifice nullus electionem præsumat facere.

12. De electione pontificis.

13. Quod invasorem apostolicæ sedis liceat cardinalibus excommunicare et expellere.

14. Ut ab ambitione omnes cessent, et ille papa permaneat quem clerus cum consensu populi elegerit.

15. Qui eligendus est episcopus, non sit laicus, non neophytus, non secundæ conjugis aut viduæ maritus.

16. Ut ad electionem metropolitani episcopi omnes provinciales episcopi conveniant: quod si in duas se diviserint, ille præponatur qui melioribus meritis juvatur.

17. Quod principatus quem seditio extorsit, aut ambitus occupavit, etsi non moribus, tamen exemplo iniiit est perniciosus.
18. Quod grave sibi parat damnum qui sublimat indignum episcopum.
19. Ut longa probatione viam bonam monstrent, quibus gubernacula Ecclesiæ sunt committenda.
20. Ne quis laicorum principum vel potentum se interserat electioni vel promotioni episcoporum.
21. Ut de aliena Ecclesia episcopus non eligatur, nisi dignus in propria non inveniatur.
22. Quod de altera Ecclesia non eligatur episcopus, si in ea dignus invenitur.
23. Quod Mediolanensis episcopus iubente papa ordinatus est.
24. Quod monachi vel laici nisi per gradus ecclesiæ non debeant ad summum sacerdotium pervenire.
25. Quod nullus Romanus eligatur pontifex nisi unus ex cardinalibus.
26. Qui sit neophytus; et ut ipse ad summos ordines non prosiliat.
27. De laicis qui ambitionis causa tonsurantur, et fiunt subito sacerdotes.
28. Quod secundum proprietatem nominis episcopus non est, qui dilexerit præesse et non prodesse.
29. Quod miserum est eum fieri magistrum qui nunquam fuit discipulus.
30. Quod jus ordinationis debet amittere, qui neophytum consecravim improvide.
31. Præceptum de electione Imolensis episcopi, et de consecratione Cumensis.
32. Ut in electione Romani pontificis nullus se audeat interponere, præter eos quos antiqua consuetudo admittit.
33. De ordinatione episcopi.
34. Ut omnes suffraganei cujuslibet archiepiscopi ipsum eligant et ordinent.
35. Quod non oportet ordinationes episcoporum diu differri.
36. Quod metropolitanus suos subjectos, et ipsi debent illum ordinare.
37. Quod episcopum esse non oportet, qui præter conscientiam metropolitani factus est.
38. Quod non licet turbæ electionem facere sacerdotum.
39. Qualis esse debeat qui in episcopum eligendus est.
40. Ut eligendus episcopus nihil det aut promittat cuiquam.
41. De episcopo ordinato, et in parochiam non recepto.
42. Quod dominus papa cujusdam episcopi consecrationem ideo distulit, quia uxorem adhuc et filios habuit, per quos ecclesiastica substantia periclitari solet.
43. Eruditio quid episcopum ordinatum oporteat facere.
44. Quod ab omni clero et universa turba dignum est eligi episcopum cum assensu episcoporum provincialium.
45. De ordine consecrationis summi pontificis.
46. De ordine consecrationis episcoporum.
47. Item de ordinatione episcoporum, qualiter, qua die, qua hora, fieri debeat.
48. Quod non oportet episcopum a paucioribus quam a tribus episcopis ordinari.
49. Qualiter consecrentur episcopi.
50. Ut præter conscientiam metropolitani nullus ordinet episcopum, sed nec unus solus.
51. Quoties ordinantur antistites in principalibus quatuor sedibus, debent vicissim synodicas mittere, quibus profiteantur generales synodos custodire.
52. De auctoritate quatuor conciliorum synodica sancti papæ Gregorii.
53. De ordinatione in Sabbato sancto post baptismum.
54. De ordinatione in Sabbato sancto Paschæ celebranda.
55. Ut electus episcopus, si qua contradictio insurrexerit, quinque episcopis expurgetur.
56. Quod episcopus moriens non debet alium pro se tanquam hæredem episcopum constituere.
57. De eadem re.
58. Quod ordinato papa ex communi consensu, quicumque illo superstitute subintraverit, profanus erit.
59. Qui ab unitate Ecclesiæ recesserit, nec episcopi potestatem habere potest nec honorem.
60. Ut privilegium amittat, qui permissa abutitur potestate.
61. Ne quis invitatus ordinetur.
62. Ut perdat vim ordinandi qui illicitas ordinationes fecerit.
63. Ut ab illicitis ordinationibus absteineatur.
64. Ut inter episcopos vel abbates non habeantur nec audiantur, qui de laicis hanc susceperint dignitatem, et idem de inferioribus gradibus.
65. Ut laicæ potestates non præsumant dare ecclesiasticas dignitates.
66. De sacrificiis episcoporum, qui contra Dei voluntatem fiunt.
67. Quod plebs a malo præposito separare se debet, et alium eligere dignum.
68. Ut inter episcopos non habeantur qui nec a clericis sint electi, nec a plebe expetiti, nec canonice consecrati.
69. Ut nullus per ambitum accedat ad episcopatum.
70. Ut ex laicis non fiant subito sacerdotes, neque per Simoniacam hæresim.
71. De eadem re.
72. De eadem re.
73. Quod ordinati ab hæreticis dampnationem potius quam consecrationem accipiunt.
74. De eadem re. Et ut aliæ mulieres cum sacerdotibus non habitent nisi quas canones permittunt.

75. Quod non solum a munere pecuniæ, sed et a munere obsequii et linguæ cessandum est.
76. Quod Simoniacus est qui pro electione præmia largitur.
77. Qui contra Simoniacam et neophytorum hæresim vehementer non arserit, partem habebit cum illis a quibus incepit.
78. De damnatione eorum qui donum Dei emunt vel vendunt.
79. De damnatione hæresis Simoniacæ.
80. Ut omnis qui per pecunias dederit vel acceperit sacrum ordinem, a gradu suo decadat.
81. Quod non oportet episcopos aut quolibet ex clero per pecunias ordinari.
82. Sicut sacros ordines, ita et pallium, neque per gratiam vel preces dari oportet.
83. Ut pro ordinatione vel usu pallii, seu charitarum atque pastelli, nihil commodi detur.
84. Ut si quis metropolitanus intra tres menses consecrationis suæ ad fidem suam exponendam palliumque suscipiendum ad sedem apostolicam non miserit, commissa sibi careat dignitate.
85. Ut honor pallii nisi exigentibus causarum meritis fortiterque postulanti dari non debeat.
86. Quod cum usu pallii semper aliqua privilegia sunt concedenda ab apostolico.
87. Quod archiepiscopi non debent uti pallio nisi in missis.
88. Ne absque licentia sedis apostolicæ episcopus vel diaconus utatur dalmaticis.
89. De auctoritate Arelatensis episcopi.
90. Quod tantum intra missarum solemnibus pallio utendum sit.
91. Quod sanctus Gregorius electionem episcopi affirmat, et pallium dat.
92. De eadem re.
93. Quod pallium non debet cuiquam dari, nisi post consuetam fidei professionem.
94. Quod mutationes episcoporum communi consilio et utilitate per apostolicam auctoritatem fieri possunt.
95. Quod sacerdotes ad ecclesias cupiditatis gratia migrare non debent.
96. Quod si episcopus, despecta civitate sua, ad maiorem migraverit, careat tam propria quam aliena.
97. Quod causa necessitatis aut utilitatis mutationes episcoporum fieri possunt.
98. Quod episcopalis sedes ad alium ejusdem diocesis locum necessitatis causa transponatur.
99. De expulso episcopo in alia Ecclesia incardinato, et de vitandis ordinationibus illicitis.
100. Quod papa duos episcopatus redigere possit in unum.
101. Quod episcopus propria voluntate in aliam civitatem mutatus debet removeri, et alius ibi ordinari.
102. Quod episcopo non licet dimittere ecclesiam suam, sicut nec marito uxorem.
103. Ut Ecclesia non judicetur nisi a suo episcopo, qui si persecutus fuerit in sua, fugiat ad aliam. Aut si utilitatis causa fuerit mutandus, non per se hoc agat.
104. Quod non oportet episcopum vel reliquos ordines demigrare.
105. Quod in civitatibus quibus olim primi flamines erant, primates et patriarchas esse sanctus Petrus præcepit, in quibus archiflamines archiepiscopi essent.
106. De eadem re.
107. Quod provincia est quæ habet decem vel undecim civitates cum episcopis, et unum regem.
108. Ut metropolitani suas provincias gubernent, salva tamen apostolica auctoritate.
109. Quod primates in majoribus urbibus debeant esse, ubi gentiles olim suos propter majora negotia primates appellabant.
110. Ut episcopi ad comitatum non vadant, nisi formatam a Romana Ecclesia accipiant.
111. Ut nullus episcopus ad comitatum pergat, nisi vocatus a religiosis imperatoribus.
112. Ut qui in canali sunt episcopi, euntes ad comitatum sollicitè discant.
113. De episcopo Sereno invite ad comitatum profecti inhumanitate ducto.
114. Item ut episcopi ad comitatum non profiscantur nisi consulto apostolico.
115. Ut nemo subjectus regulæ ecclesiasticæ adeat imperatorem, nisi cum consilio metropolitani vel reliquorum episcoporum.
116. Incipit epistola formata a trecentis decem et octo episcopis, et Attico Constantinopolitanae urbis episcopo edita. De litteris formatarum.
117. Ne quis episcopus ordinet aut retineat vel judicet clericum alterius absque ejus voluntate.
118. Ut nullus episcopus de alterius parochia se quidquam intronittat nisi rogatus.
119. De eadem re.
120. De eadem re.
121. Ut episcopus non leviter cuiquam dimissorias faciat litteras.
122. Ne universalis quisquam vocetur.
123. De eadem re.
124. Quod papa episcopum damnatum possit restituere.
125. Ut episcopi secundum ordinationis suæ tempus sedeant in concilio et subscribant.
126. Ut nullus præsumat ea quæ sibi non sunt concessa.
127. Quod doctor vel pastor si a fide exorbitaverit, a fidelibus corrigendus erit.
128. Quod sæpe pastores Ecclesiæ depravantur, ut magis corruant qui sequuntur.
129. Quod magis proficimus communibus et alternis orationibus quam privatis et singularibus.
130. Ut imperitis et rudibus Ecclesia non committatur regenda.
131. Ut episcopi sacrificantes secum habeant

testes in solemnibus diebus diaconos septem vel A octo.

132. Ut episcopi semper secum habeant testes sacerdotes et levitas.

133. Ut clerici vel electi monachi cubiculares sint episcopi.

134. Ut omnis Ecclesia habens episcopum, habeat et oconomum.

135. Quod episcopus non debet pravos homines in sua societate habere.

136. Ut omnis episcopus suum habeat vicedominum; aut si ipse neglexerit, clerus eligat unum.

137. Ut episcopus res Ecclesie sæcularibus viris non committat.

138. Ut res Ecclesie sæcularibus non committantur.

139. Quod episcopalis dignitas ab ea civitate subtrahitur, quæ proprium episcopum interemit.

140. De tribus personis, pastoris, mercenarii, et furis.

141. Quod filii ex adulterio nati ad sacerdotium possunt promoveri.

142. Quod bigamus aut concubinam habens non potest esse episcopus, nec presbyter, nec diaconus, nec cætera.

143. Quod excelsæ sedes episcoporum significant speculationem et potestatem ipsorum.

144. Quod valde timenda est sententia episcopi, licet injusta; et non communicandum quibus ipse non communicat.

145. Quod pastores placere non possunt lupis pariter et gregibus.

146. Quod inferiorum culpæ ad negligentes rectores maxime referuntur.

147. Ut sacerdotes et ministri altaris sæcularibus curis abstineant.

148. Ut destruat quod illicite commissum est.

149. Quod Christiani principes debent episcopis caput subdere, non de eorum capitibus iudicare.

150. Quod petendum est auxilium ab imperatore quando fuerit necesse.

151. De sacramento synodali.

152. De sacramento episcoporum a schismate redeuntium ad catholicam unitatem.

153. Quod Leo episcopus se de quodam sinistro rumore sacramento ad beati Petri sanctissimum corpus expurgavit.

154. De fide sanctorum Patrum in Ecclesia servanda.

155. Ut episcopi, qui apostolicæ sedis ordinationi subjacent, annue Idibus Maii sanctorum apostolorum Petri et Pauli liminibus præsententur.

156. Quod beatus Gregorius se dicit non recognoscere qui canones nolunt custodire, arguens negligentiam.

157. Quod episcopi ad sæcularia negotia non ordinantur, sed laici hæc curare debent.

158. Quod episcopus, presbyter et diaconus peccantes fideles verberare non debent.

159. Ut res ecclesie in sua potestate habeat episcopus, et per presbyteros ac diaconos dispenset.

160. Ut si episcopus res habeat proprias, cui vult derelinquat, non autem res ecclesie.

161. Quod si presbyteri, cum episcopus non est, de rebus ecclesie quid vendiderint, ad ecclesiam revocetur.

162. Ut episcopus dispensandi res ecclesiasticas habeat potestatem, et eam non committat domesticis aut propinquis vel fratribus suis.

163. Quod Syracusanus et cæteri Siciliæ episcopi a quolibet diocesis suæ presbytero nunquam ultra duos solidos cathedratici nomine accipere debeant.

164. Ut nullus sacerdotum rem tituli sui usurpare præsumat.

B 165. Ut non liceat episcopo a sacerdote vel alio clerico vel a sanctis locis ultra statuta Patrum quidquam exigere.

166. Quod non debent episcopi a suis clericis vel monachis aliquam pecuniam turpis lucri gratia exigere.

167. Quod non licet episcopo res in episcopatu acquisitas alienare, sed quas antea habuerit, cui vult iudicare.

168. Quod non licet episcopo cimelia vel vasa sancta vel cætera alienare, nisi pro redemptione captivorum.

169. Ut per singulos gradus ad ordinem suum ascendat episcopus.

170. De Marcellino papa, qui coactus thurificavit, C et postea martyr factus est.

171. Ut omni die Dominico et natalitiis martyrum *Gloria in excelsis* cantetur.

172. Ut presbyteri simul cum papa canonem in festis dicant.

173. De benedictione chrismatis et sacri olei.

174. Quod non licet episcopo abesse per tres septimanas ab Ecclesia sua.

175. Quod non licet alicui relicta principali cathedra ad aliquam in diocesi ecclesiam se conferre.

176. Ut episcopus in sæcularibus causis non occupetur.

177. De eadem re.

178. Quod episcopus negligens non debet esse, sed studiosus circa filios et pauperes.

D 179. Quod metropolitanus nihil extra parochiam suam agat.

180. Quod solus episcopus diaconum vel presbyterum deponere non potest.

181. De his qui in plebes irruunt, quas ad se pertinere putant.

182. Quod papæ primum colibiis usi sunt, quæ postea in dalmaticas commutata sunt.

183. Quod non licet episcopo vel abbati res ecclesie principibus tribuere, aut propinquis nisi ut pauperibus.

184. Quod non licet episcopis vel clericis cæcis vestibus ornari.

185. Quod nihil facilius, sed apud Deum damna-

- bilius, quam sacri ordines, si secundum homines agantur; si vero secundum Deum, nihil difficilius ac beatius.
186. Quod boni principes ecclesias debent ædificare, et sacerdotes tueri et honorare.
187. De eadem re.
188. Quod episcopi ad iudices sæculares non debent confugere.
189. Ut laicus episcopum sub digna custodia dirigat (6).
190. Ut schismatici per publicas potestates reprimantur.
191. De falsis et apocryphis libris ut in usu lectionis non habeantur.
192. Qui libri sint legendi.
193. Quod ideo non recipiendi quilibet apocryphi libri.
194. De brevi annexu librorum in canone sanctarum Scripturarum receptorum.
195. Ut in Ecclesia præter canonicas Scripturas nihil legatur.
196. De plebibus qui nunquam episcopos habuerint.
197. De his qui in aliena Ecclesia vel provincia audent ordines efficere.
198. Quod his in anno episcopi in provincia congregentur quo metropolitanus voluerit.
199. De episcopo ad Ecclesiam sibi commissam ire nolente.
200. Si episcopus infirmus fuerit, qualiter alius ei succedere possit.
201. Ut episcopi quoties ad consignandos infantes egrediuntur, subjectis suis graves non existant.
202. Epistola Urlani papæ secundi comprobans ecclesiarum emptores et venditores esse Simoniacos, et quod missæ sceleratorum sacerdotum sint respuendæ.

CAPITULA LIBRI SEPTIMI,

Qui est de ordinatione presbyterorum, diaconorum, et reliquorum ordinum.

1. Quod communiter omnibus vivendum est, maxime his qui Deo irreprehensibiliter militare cupiunt.
2. De interpretatione vocabuli quod est clericus, et quod Dominus pars clericorum est, et quod ipsi de sorte sunt Domini.
3. De communi vita clericorum, et eorum qui se continere non possunt.
4. Item de communi vita clericorum, et quod res ecclesiæ in alios usus quam ecclesiasticos converti non debent.
5. De claustris et officinis clericorum.
6. Quod clericis communiter viventibus proprium habere non licet.
7. De diaconis et religiosis personis, ut canonicè vivant.
8. Quod adolescentes in clero positi probatissimo seniori deputentur.
9. De quibus laicis quis non possit ad clericatum pervenire.
10. Ut qui viduam duxerit uxorem seu ante baptismum seu post baptismum, clericus non fiat.
11. Ut bigamus clericus non fiat.
12. Ut poenitens clericus non fiat.
13. Ut clericus nec viduam nec ejectam ducat uxorem.
14. Ut qui uxorem virginem non duxerit, ad sacros ordines non aspiret.
15. Ut inscii litterarum vel membris truncati sive poenitentes ad sacros ordines non aspirent.
16. Ut hi qui baptizati vel rebaptizati sunt extra catholicam Ecclesiam, ad sacros ordines non accedant.
17. De his qui ad sacros ordines non debeat promoveri.
18. Quod poenitentes, quamvis peccato sint muniti, clericatus tamen honorem adipisci non possint.
19. Quod venia poenitentibus bigamis et viduarum maritis ita olim est concessa, ut tales ultra non promoverentur.
20. Ut qui invitatus ad agendam poenitentiam in monasterium mittitur, ad sacerdotium pervenire non permittatur.
21. Ut transmarinum hominem nemo ad clericatum suscipiat, nisi sub quinque episcoporum testimoniis.
22. Ut nullus ex poenitentibus clericus ordinetur.
23. Quod incogniti et peregrini ad sacros ordines non suscipiantur.
24. De his qui ad sacros ordines pervenire non possunt.
25. Ut nullus episcopus alterius servum, nolente domino suo, promoveat.
26. De mancipiis non ordinandis; aut si ordinentur, suis dominis restituantur.
27. De eadem re.
28. Qui sicut poenitentes, et ad quos ordines pervenire possint.
29. Ut nullus laicus nisi per distinctos gradus ad presbyteratum ascendat.
30. Ut nullus laicus ad sacrum ordinem assumatur, omissis clericis qui ministrarunt jam Dominicis castris.
31. Qui laici ad clericatum possint promoveri.
32. Quod is qui membrum sibi volens abscidit, ad

(6) Agitur in textu de pseudoepiscopo ad sedem apostolicam dirigendo.

- clericatum admitti non debet; si casu evenerit, non A prohibetur.
33. De eunuchis et qui se ipsos absciderunt.
34. Quod presbyteri post susceptum ordinem casu corpore debilitato, ordinem suum amittere non debent.
35. Ut qui præter formas canonum venerit ad sacerdotium, ipse et ordinator ejus honore privetur.
36. Quod non licet neophytum vel laicum inconsiderate presbyterum vel diaconum ordinari.
37. Ut non fiant ordinationes illicitæ.
38. Ut ordinatio presbyterorum vel levitarum congruo tempore solemniter fiat.
39. Ut in principio Dominicæ noctis fiant sacri ordines, sive mane, eodem die continuato jejunio.
40. De presbyterorum et diaconorum ordinationibus certis celebrandis temporibus.
41. Quod pueri ad sacros non admittantur ordines, et nulla sit in ordinatione venalitas.
42. Quod per gradus singulos debent a minimo ascendere qui volunt in Ecclesia militare.
43. Per quæ tempora et per quos gradus ascendendum sit ab infantia usque ad summum sacerdotium.
44. De eadem re.
45. De ordine consecrationis ecclesiasticorum ordinum.
46. De eodem.
47. Quod presbyter et diaconus ab uno tantum episcopo ordinantur.
48. Qualiter psalmista, id est cantor, ordinetur.
49. De ordinatione ostiarii.
50. De ordinatione lectoris.
51. De ordinatione exorcistæ.
52. De ordinatione acolythi.
53. De ordinatione subdiaconi.
54. De ordinatione diaconi.
55. De ordinatione presbyteri.
56. Ut diaconi suum servant ordinem, et officiis presbyterorum se non implicant.
7. De ordine et officio diaconorum.
58. Quod presbyteris diaconi, et diaconis sequentes clerici honorem debent exhibere.
59. De obedientia diaconorum erga presbyteros.
60. Ut diaconus eucharistiam presbyteris submitret.
61. Ut diaconus jubente presbytero sedeat.
62. Ut diaconus coram presbytero sedeat.
63. Ut diaconus tempore tantum officii alba induatur.
64. Ut minores ordines majoribus sint subjecti.
65. Quod diaconi quasi oculi sunt episcopi, qui circumlustrare debent ecclesiam, et docere laicos.
66. Quod in unaquaque civitate debent esse septem diaconi qui custodiant episcopum.
67. Quod ministri sacri altaris cantare non debeant, sed prædicationi et eleemosynis vacare.
- (7) Nihil affertur ab Anselmo in textu nisi Hieronymi celebris epistola ad Evangelum (ed. Vallars. D. 446) quam cum doctissimi homines sæpe expli-
68. Quod Deo non voce tantum sed corde cantandum est in ecclesia.
69. De ministerio diaconorum, sine quibus sacerdotes nomen habent, officium non habent.
70. Quod quidam necessitate diaconus factus est, qui post mortuam uxorem filios habuerat de ancilla.
71. Ut diaconi calciati compagis non procedant.
72. De archidiacono quem suus episcopus voluit callide promovendo deponere.
73. Quod archidiaconi res ecclesiæ debent æctius custodire.
74. Quod vicedomino episcopium est committendum.
75. Quod in Romana Ecclesia ordinatus, inde ulterius egredi non debet.
76. De quodam quem fecit sanctus Gregorius acolythum, et remisit eum ad obsequendum episcopo suo.
77. Quod papa possit concedere clericos unius Ecclesiæ in alia ordinari.
78. Quid ab episcopo, quid a presbytero, quid a diacono suscipi debeat.
79. Quod septem diaconi, et totidem subdiaconi per civitatem Romanam ordinati sunt.
80. De septem subdiaconis qui septem notariis imminerent.
81. Quod regiones, sicut in urbe Roma, per singulas urbes diaconis dividantur.
82. Quod diaconus in sinistro humero stolam gestare debet.
83. Quod non debet diaconus in presbyterio sedere cum divina celebrantur, neque corpus Domini prærogare presbytero præsentem.
84. Quod subdiaconus orario non utatur, nec hostiam derelinquat.
85. Quod lectores et cantores orariis non utantur.
86. Quod presbyteri majores sunt diaconis, et quod olim id presbyter quod episcopus (7).
87. Quod secundum canonica instituta inquirenda est vita ordinandi presbyteri; et quod in omni ecclesia necessarius est presbyter et minister.
88. Ut personæ promovendæ diligenter inquirentur, et presbyteri semper recitent nomina apostolici et ordinatoris sui.
89. Quo ætatis tempore presbyterum conveniat ordinari.
90. De eorum promissione qui ad gradus ecclesiasticos promoventur.
91. Quod sacerdotes non propter ætatem sed propter sapientiam presbyteri dicuntur.
92. Quod si diaconi velint in presbyterii gradum promoveri, de acolythis et subdiaconis qui sunt idonei ordinentur, et illis honore atque commodo præferantur.
- caverint, et episcopatus necessitatem atque excellentiam supra presbyteratum asseruerint, haud opus est licet diutius disputare.

93. De clericis qui non obtemperant suis episcopis, dum volunt eos promovere.
94. Quod reconsecrari nullus possit.
95. Ut nemo absolute (8) ordinetur.
96. Quod presbyter in qua Ecclesia ordinatus est permanere debet.
97. De his qui in ecclesiis quibus proveci sunt minime perdurant.
98. Ut in duarum civitatum ecclesiis nullus clericus conscribatur.
99. Quod minime clericos transmigrare oportet.
100. Ut clericus non connumeretur in duabus ecclesiis.
101. Ut singula ecclesiarum officia singulis committantur personis.
102. Ut clerici nihil præter proprii officii licentiam agant.
103. Quod ex monachis presbyteri in ecclesia possint ordinari.
104. Quod presbyteri ordinati ab his de quibus dubium est an episcopi essent, a catholico ordinentur si utiles sunt.
105. Quod non debent sacerdotes sine sacerdotali ornatu extra domos apparere.
106. Quod presbyteri parochiæ dum ordinantur, libellum officialem a suo sacerdote accipere debent.
107. Quod maxime sacerdotibus vitanda est mater errorum ignorantia.
108. Quod oportet presbyterum vel diaconum, quando per parochias constituitur, professionem facere castitatis
109. Quod intolerabilis est inscientia in sacerdotibus.
110. Quod nulli sacerdotum licet canones ignorare.
111. Qui libri sacerdotibus necessario sint discendi.
112. De precibus et orationibus.
113. De præfationibus quas tenet Ecclesia Romana.
114. Quod nullus alterius parochiæ terminos aut jus invadat.
115. Quod Simoniacus est qui ordinem emit, et ab ordine sui officii submoveri debet.
116. De iis quibus chorepiscopi et presbyteri distant ab episcopis.
117. Ut chorepiscopi de officio quod ad summos sacerdotes pertinet nihil præsumant.
118. Ut presbyteri ad episcopale officium non aspirent.
119. De eadem re.
120. Ut presbyteri baptizatos chrismate tangant in fronte ubi episcopi desunt.
121. Quod idem olim episcopus qui presbyter (9).
122. Quod presbyteri qui Christi corpus perficiunt, et populum benedicere ac prædicare possunt.
123. Ut episcopi clericos, et clerici honorent episcopos.
124. Qualiter episcopi et presbyteri ligare ac solvere debeant.
125. Quod clerici monachis præstant.
126. Quod non licet missas cantare nisi in locis sacratis.
127. De eadem re.
128. Ut presbyter minus quam cum duobus missam non celebret.
129. Quod solum sacrati sacerdotes debent missas cantare, et non nisi in loco sacrato.
130. Quod presbyteri soli non debent missas cantare nec in quolibet loco.
131. Ut si presbyter inceptum non potest implere officium, alius pro eo presbyter explet.
132. Ut præter Domini sacerdotes nullus audeat prædicare.
133. Quod presbyteri qui bene præsent, duplici honore digni habeantur.
134. Ut presbyteri et levitæ cum uxoribus suis non misceantur.
135. De subintroductis mulieribus.
136. Quod sacerdotes cum mulieribus non habitent præter quas canonum censura permittit.
137. Quod lex continentia eadem est altaris ministris quæ episcopis atque presbyteris.
138. Quod nec habitare cum mulieribus diaconi debent.
139. Quod subdiaconi carnale conjugium habere non debent.
140. De eadem re.
141. Ut clerici soli ad feminarum tabernacula non accedant, nec confabulentur cum eis soli.
142. Ut concubinae clericorum venundentur, clericis vero poenitentia imponatur.
143. Ut in clericorum domibus mulieres non habitent, præter quas synodus Nicæna permittit.
144. Ut clerici ad pubertatem venerint, aut conjugium, aut castitatem profiteantur.
145. Ut clerici vel continentes ad virgines vel viudas soli non accedant.
146. Quod major a minore non debet benedici.
147. Quod non est quærendum quis prædicet, sed quem quisque prædicet.
148. Quod præpositi sua quærentes, mercenarii sunt.
149. Quod omnia quæ episcopi vel presbyteri vel quicumque clerici in qualibet ecclesia ordinati adquisierunt, debent esse ejusdem ecclesie.
150. Ut clerici res ecclesie non vendant nescientibus episcopis, nec episcopi inconsultis presbyteris.
151. Quod sacerdotes cupidi non debent esse.
- (8) Nempe sine titulo speciali seu assignatione ad certum ministerium, ut est in textu.
- (9) Nihil aliud recitat in textu Anselmus nisi notissimum Hieronymi locum ex Commentario in Epist. Pauli ad Titum 1, 5.

152. Quod clericus nec per alium senu atten- A
ptare debet.

153. Quod clerici non sint conductores vel nego-
tiales.

154. Ut clerici usuram non accipiant.

155. Quod clerici debent papæ intimare, si vide-
riunt episcopum suum contra ipsius præceptum agere,
aut dampnum in ecclesia.

156. Ut clerici si viderint episcopum vel presby-
terum seu diaconum excedere statuta Romani ponti-
ficis, ipsi debeant indicare.

157. Quod oportet presbyteros et diaconos scire
omnia quæ sunt Ecclesiæ.

158. Quod sacerdotes cæterique fideles in ecclesia
non sedeant quando evangelia leguntur.

159. De clericis superbientibus contra episcopum B
suum, et ut monasterium conditiones episcopo red-
dat quas fundator tempore consecrationis disposuit.

160. Ut nemo ex ordine clericorum intret in eu-
riam.

161. Ut clericus sui episcopi insidiator curiæ tra-
datur.

162. Ut clerici, præter Romanos, mappulis non
utantur.

163. Ne quis clericum alicujus episcopi illo invito
suscipiat.

164. Quod non oportet perigrinos clericos sine
commendatitiis ministrare.

165. Ut clerici scurriles abjiciantur.

166. Si quis potentem quemlibet expoliaverit, et
admonente episcopo non reddiderit, excommunicetur. C

167. De jejuniis clericorum ante Pascha, et de
missa in nocte Nativitatis Domini.

168. De tempore Quadragesimæ.

169. Quibus temporibus anni temporalia cele-
brentur.

170. Quod quisque pro suis mortuis vere Christia-
nis offerat oblationes, eorumque presbyter faciat
memoriam.

171. Quare dies III, VII, XXX, pro mortuis cele-
brentur.

172. Quibus defunctis sacrificia vel oblationes
prosent viventium.

173. Quod non sit nimium de amicis mortuis con-
tristandum.

174. Ut episcopia vel monasteria nemo faciat D
communia diversoria.

175. Quod presbyteri et diaconi non debent mo-
nasteriis præesse nisi vitam mutaverint.

176. Ut in monasterio abbas non alius eligatur,
nisi qui dignus sit actibus et moribus.

177. Ut si quis in monasterio converti voluerit,
prius diligenter probetur.

78. Quod pro suo arbitrio non debent monachi
expellere aut ordinare sibi abbates.

179. Quod paterna devotio vel propria confessio
monachum facit.

(10) Urbani II pontificatum obitu S. Anselmi
posteriorem fuisse scimus. Se I jam liu est explora-

180. Ut contentiosi monachi etiam a laicis con-
stringantur.

181. De clericis monachorum appetentibus pro-
positum.

182. Ut serviles personæ in monasteriis non te-
neantur extra voluntatem dominorum suorum.

183. Quod conversi in monasteriis ante biennium
non tonsurentur.

184. Quod cum aliquis sit monachus, omnes res
juris monasterii sunt.

185. Ut monachi commatres sibi non faciant.

186. Ut monasteria nemo perturbet, sed epis-
copo loci illius curæ sit causas utilitatesque eorum
disponere.

187. Ut clerici negotiis sæcularibus non illigen-
tur, neque ad tutelam vel curam ullo modo nomi-
nentur

188. Quod diaconi et presbyteri non nisi certo,
cæteri vero clerici omni tempore ordinantur.

189. De clericis arma sumentibus.

190. Quod episcopo præsentem vel presbyteris ur-
bis, in ecclesia civitatis presbyteris ruris offerre
non licet.

191. Ut ecclesia per sæcularem dignitatem non
obtinetur.

192. De rerum venditione, quæ ex consecratione
proveniunt.

193. Quod missa a talibus nequeant celebrari.

194. De (non) ordinato si ordines sibi usurpav. r. t.

195. De clericis qui ad sæcularia judicia transeunt.

196. Ut clerici præfecti vel ordinati in parochiis,
monasteriis, atque martyriis, in proprii episcopi
maneant potestate.

197. De his qui de propria parochia ad aulam,
deinde omnino demigrant.

198. De his qui propositum monachi reliquerunt.

199. Ut non liceat personam ecclesiasticam ad tes-
tationem dicendum pulsari.

200. De his qui viduam aut dimissam duxerint,
vel homicidio consenserint.

201. De virginibus consecrandis.

202. De viduis ab episcopis non velandis.

203. De votis monachorum ac virginum præva-
ricatis.

204. De clericis vel monachis non manentibus in
suo proposito.

205. Quod juvenulæ abbatissæ non fiant, et
virgo non nisi sexagenaria veletur.

206. Quod sacratæ Deo femine vel monachæ
sacra vasa vel sacratas pallas contingere non de-
bent, nec incensum circum altare deferre.

207. Ut oblatio ab omnibus fiat Dominicis diebus.

208. De oblatione et pace.

209. De panibus benedicendis.

Incipiunt capitula Placentinæ synodi quæ cele-
brata est a domino papa Urbano secundo (10).
Sunt autem capitula xx.

tum addita quædam fuisse Anselmi codicibus, id
quod scripturæ quoque differentia sæpe demonstrat.

CAPITULA LIBRI OCTAVI,

Qui est de lapsis.

1. Ut qui ex clero lapsi fuerint, pauperrimis monasteriis ubi pœniteant tradantur ipsi et res ipsorum; aut si parentes habeant, ipsi res accipiant, ac sufficientiam eis provideant.
2. A quibus officiis se ministri altaris contineant, si post ordinem cum suis uxoribus miscentur, quibusve utantur.
3. Quod nemo post pœnitentiam sit clericus, rigore disciplinæ non indulgentiæ desperatione statutum est.
4. Ut viduarum mariti et numerosa habentes conjugia ab omnibus ecclesiasticis officiis arceantur.
5. De eadem re.
6. Quod papa Siricius pœnitentibus, bigamis, et viduarum maritis gradus quos tunc habebant concessit, præcipiens ne ultra tales promoverentur.
7. Quod episcopi vel sequentes gradus sacra mysteria contrectantes, si se ab uxoribus non continent, ab ecclesiastico officio removeantur.
8. Quod sacerdotes et levitæ suis uxoriis non misceantur, quia quotidiano ministerio occupantur.
9. Ut clerici excommunicentur qui se post tertiam admonitionem non continent.
10. De damnatione incontinentis presbyteri.
11. De his qui ad presbyterium promoventur, et ante ordinationem peccatorum sibi sunt conscii.
12. Quod episcopi fornicantes deponendi sunt.
13. De his qui ad honorem presbyterii sine examinatione proveci sunt.
14. Quod liceat episcopo vel presbytero seu qui in clero est, expurgare se, si testes defuerint.
15. Ut presbyteri qui se expurgare de fornicatione non possunt, a ministerio moveantur.
16. Ut conspiratores adversus episcopos suos ab omni gradu removeantur.
17. Ut qui calumniam vel insidias vel convicia suo episcopo intulerit, depositus curiæ tradatur.
18. Quod clericus vel monachus si conspiraverit, vel calumniam episcopis, vel clericis machinatus fuerit, proprio cadat gradu.
19. De clericis in hæresim lapsis et postea conversis.
20. Ut ex sacris ordinibus lapsi, ad sacrum ministerium nec post pœnitentiam revocentur.
21. Ut presbyter qui, postquam depositus est, missam celebraverit, communionem corporis et sanguinis Domini usque ad obitus sui diem privetur.
22. De diacono et presbytero lapsis, ut ad sacros ordines amplius non redeant, et subdiaconi lapsi inter laicos communionem habeant.
23. De episcoporum carnis munditia.
24. De his qui ab hæresi ad Ecclesiam revertuntur.
25. Ut in loco lapsi episcopi alius restituatur.
26. Quod presbyter post lapsum in sacro ordine nec permanere nec revocari potest.
27. Quomodo hi qui injuste depositi sunt, ab episcopis coram altari debeant restaurari.
28. Ut temere quis non communicet lapsis.
29. De lapsis, quibus propter pœnitentiam et manus impositionem, communio periclitantibus concedebatur.
30. Quod vigor antiquitatis servetur in lapsis usque ad auctoritatem et consilium papæ.
31. De his qui ex fuga comprehensi sunt, et per vim pagani ritus aliquid protulerunt, ut a communionem non moveantur.
32. Qui a melioribus quæ deliberant succumbunt, coram oculis Dei ceciderunt.
33. Quod plurimum possunt pro lapsis merita sanctorum, præsertim cum dies iudicii venerit.
34. Ut clerici Donatarum in suis honoribus suscipiantur.
35. Ut lapsi ad suum ordinem non revocentur.
36. Ut hi qui pro deserenda accusatione sacros acceperunt ordines, eisdem priventur ordinibus.
37. Qui reparari possint post lapsum, et qui minime.
38. De clericis qui sine consultu episcopi sui uxores duxerunt.
39. Quomodo recipi debeant qui prævaricati sunt, cum ad Ecclesiam redeunt.

CAPITULA LIBRI NONI,

Qui est de sacramentis.

1. Ut in sacramentorum oblationibus nihil offeratur nisi panis et vinum aqua mixtum.
2. Ut sacrificium altaris in puro lineo panno ab episcopo sacro celebratur.
3. Ut a jejunis sacrificium Deo celebratur.
4. Quod nec vinum solum nec aqua sola in calice offerri debet.
5. Unde calix Domini fieri debeat.
6. Quod non hominis consuetudinem sed Dei oporteat sequi voluntatem.
7. Quod ad hoc cœlestem cibum sumere debemus, ut in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus.
8. Quod caro Domini vere est cibus, et sanguis vere est potus.
9. Quod Christi corpus ideo edimus, ut vite æternæ participes esse possimus.
10. De his quibus omnibus Dominicis communicare licet diebus.
11. De eadem re.

12. Quod dum Dominicum sacramentum malus A
acceperit, tamen illud malum non efficit.
13. Ut baptisma non fiat præter Pascha et Pen-
tecosten, nisi cogente necessitate.
14. Quod legitima tempora baptizandi sunt præ-
fixa, id est Pascha et Pentecoste.
15. Quod juxta apostolicam sedem in Epiphania
baptizandum non est.
16. De redditione baptizandorum.
17. Quod dum tertio baptizatus mergitur, tridua-
næ sepulturæ sacramentum signatur.
18. Ut ad suscipiendum de baptismo infantem
unus tantum accedat.
19. Quod catechumeno et in baptismo et in
confirmatione unus pater potest esse.
20. Quod si quis ex conjugio filium alterius ad B
aliquod sacramentum tenuerit, utique compadres ha-
bentur.
21. Si quis in perfidia manens baptizatur, aut
nullam accepit remissionem aut ad temporis pun-
ctum.
22. Nisi regeneratus confirmetur ab episcopo, per-
fectus Christianus esse non potest.
23. Ut omnes fideles post baptismum per manus
impositionem episcoporum accipiant Spiritum san-
ctum.
24. Quod mox morituros baptisma salvat, victuris
autem necessaria est chrismatis confirmatio.
25. Quod solis debetur episcopis confirmatio chri-
smatis.
26. Quod magis veneranda est manus impositio C
episcoporum quam baptismus.
27. Quod sine baptismo nemo potest salvari, et
sine ipso quis non debet participare corpore et san-
guine Domini.
28. Quod corpore et sanguine Domini parvulus
participat, cum membrum Christi in baptismo effi-
ciunt.
29. Quod manus impositio repeti potest (11).
30. De renovando chrismate singulis annis.
31. Ut baptizati ab hæreticis sola manus imposi-
tione confirmentur.
32. De eadem re.
33. Quod donum Dei, quod est charitas, extra Ec-
clesiam nec haberi potest nec dari.
34. Quod hæretici et schismatici, quidquid ha-
beant, charitatem non habent.
35. Quod tam per malos quam per bonos sacra-
menta administrentur.
36. Quod sacramentum baptisma apud hæreticos
et haberi et dari potest.
37. Quod eadem sacramenta ubique sunt integra.
38. Quod remissio per columbæ gemitum datur,
quicumque baptizet
39. Quod hæretici sacramenta et Scripturas habent
ad speciem non ad salutem.
40. Quod si per vim sacramenti remissio sit pec-
catorum, sicut avarus ita et hæreticus; si per me-
ritum, nec avarus, nec hæreticus.
41. Quod mali sacramentum Christi maculare non
possunt.
42. Quod sacramenta Dei ubique recta sunt.
43. Quod sacramentum apud hæreticos haberi et
dari potest, effectus vero sacramenti minime.
44. De eadem re.
45. Quod parriedalibus manibus se sacra myste-
ria subtrahunt.
46. Quod non ita nocet perfidia parvulis, quem-
admodum fides profuit cum baptizarentur.
47. Quod perceptam in baptismo Christi gratiam
parvuli non amittunt nisi propria impietate.
48. Quod ita parvuli per alios credunt, sicut ab
aliis peccata, quæ in baptismo dimittuntur, traxe-
runt.
49. Quod mater Ecclesia etiam invitos sanat.
50. Quod hæretici errorem acceptum debent amit-
tere, non sacramentum, quod similiter ut nos acce-
perunt.
51. De eadem re.
52. Quod nec ante baptismum bigamus, ordinetur
episcopus.
53. Quod Deus hæreticorum sacrificia detestatur.
54. De eo qui necessitate extrema a non catholico
communione suscepit.
55. Quod Spiritus sanctus procedit a Filio.
56. Quod virtus sacramenti non est in sacramen-
tis quæ ab Ecclesia segregati celebrant.
57. De intincta eucharistia.
58. Si presbyter infirmum baptizare neglexerit.
59. De his de quibus dubitatur utrum baptizati
sint.
60. De eadem re.
61. Item de eadem re.
62. Quod solum baptisma eis qui ab hæreticis ba-
ptizantur esse permittitur, et non cætera mysteria.
63. De gentibus ad fidem venientibus, omni tem-
pore, si necesse fuerit, baptizandis.
64. De trina et una immersione baptismatis.
65. Quod eos quos post damnationem baptizavit
vel ordinavit Acacius, nulla portio læsionis attingat.
66. Quod præcisi ab ecclesia Spiritum sanctum
non habent.
67. Qualiter baptizandi ante baptismum catecli-
zantur.
68. De baptismo.
69. De confirmatione.
70. De sacramento altaris.

(11) Puta ad reconciliandum hæreticum, vel quid simile, non autem ad sacramentum repetendum.

Qui est de conjugiiis.

1. Quod pactio conjugalis conjugium facit.
 2. Quod legitimum conjugium est ubi uxor petitur, et a parentibus proximis legaliter datur et desponsatur, et a sacerdote benedicatur.
 3. Quæ sit legitima uxor, et quod, vivente uxore adultera, viro non licet ducere aliam.
 4. Quod tertia uxor superflua est.
 5. De numero maritorum.
 6. Quod desponsata monasterium monacharum potest eligere.
 7. Quod desponsatam alteri alter non potest accipere.
 8. De eadem re.
 9. De raptu puellæ.
 10. Quod pejor est qui nec malo fidem servat (12).
 11. Quod etiam ex male junctis possint fieri nuptiæ.
 12. Quod conjugium remanet inseparatum, sicut ordinatio in damnatis.
 13. Quod peiores sint adulteris, qui a proposito castitatis ruerunt.
 14. Quod, vivente uxore adultera, non licet aliam ducere.
 15. Ut dimissus vel dimissa sic maneant, vel sibi reconcilientur.
 16. Si dimissus vel dimissa alteri matrimonio se copulaverint, adulteri sunt.
 17. Quod separata a viro adultero non possit alium ducere.
 18. Quod religionis causa non sint solvenda conjugia.
 19. Quod uxori reddendus est maritus, etiamsi tonsuratus sit monachus illa nolente.
 20. Quod conjugatus non debet fieri monachus nisi conjuge prius castimoniam profitente.
 21. De eadem re.
 22. De conjugiiis aliqua necessitate divisus, ut ad pristina revertantur.
 23. De separatione eorum qui ob causam frigidæ naturæ coire non possunt.
 24. Ut hi qui coire non possunt, si probare possint, separentur.
 25. Quod propter amentiam non sunt solvenda conjugia.
 26. Ut omnis homo abstineat se a spirituali filia patris sui.
 27. Quod nullus filiolam patris sui ducat uxorem.
 28. De separatione conjugatorum qui filios de fonte susceperunt.
 29. Ut conjugati non separentur, si necessitate mortis filium suum baptizaverunt.
- A 30. De conjugio quartæ generationis quoddam Anglis permissio.
31. Quod Anglis in fide solidatis consanguinitatis conjugium penitus vetetur.
32. Ut usque ad septimam consanguinitatis generationem nemo matrimonium ducat.
33. Capitula anathematis S. Gregorii papæ de illicitis conjugiiis et quibusdam aliis.
34. De presbytera.
35. De monacha.
36. De commatre.
37. De sorore.
38. De nepte.
39. De noverca vel nuru.
40. De cognata, vel quam cognatus habuit.
- B 41. De virgine non desponsata rapta vel furata.
42. De hariolis.
43. De his qui res ecclesiæ invaserunt.
44. De clericis qui comam relaxaverunt.
45. De affinibus in conjugio non copulandis.
46. De quodam ut ducat uxorem quam corrupit.
47. De his qui rapiunt puellas sub simul habitandi nomine.
48. De eo qui propriam uxorem interfecit.
49. Quod magis custodienda est castitas fidei quam corporis, et quod violentia non violatur pudicitia.
- C 50. Iterum quod violentia non corrumpit pudicitiam.
51. Quod possit uxor post adulterium reconciliari viro suo.
52. Quod non licet mulierem adulteram occidere.
53. Ut post adulterium aut uxor recipiatur, aut continentia servetur.
54. Quod virgo non sit adultera, si nesciens viro nupserit alieno.
55. De raptoribus mulierum si ad ecclesiam confugerint.
56. De raptoribus viduarum vel virginum.
57. Quod vidua episcopi vel presbyteri aut diaconi, si maritum acceperit, in sine tantum communicet.
- D 58. A quibus inter conjugatos consanguinitas requiratur.
59. De relictis consanguineorum.
60. De muliere quæ ad secundas transit nuptias.
61. Quod presbyteri nuptiis bigami non intersunt.

(12) Veluti si latro latrocinii socio fidem non servet in partienda præda; vel mulier vagam potius

libidinem exerceat, quam unico conjugio, quamvis illegitimo, contenta sit. Sic in textu S. Augustini.

62. Ut vir uxore vivente, aut uxor vivente viro, nullatenus alteri copuletur.
 63. De propinquorum copulatione cavenda.
 64. Quod infames vocentur qui ex consanguineis nascuntur.
 65. Ut vir non conjungatur consanguineis uxoris, sicut nec suis.

66. Quod uno modo parentela viri et mulieris in conjunctione consideranda sunt.
 67. Sacramentum de parentela quomodo inquirenda sit.
 68. Juramentum testium.
 69. Sacramentum de separandis incestuosis.

CAPITULA LIBRI UNDECIMI,

Qui est de pœnitentia.

1. De pœnitentia quæ agitur ante baptismum.
 2. De pœnitentia, quæ agitur post baptismum, de gravioribus.
 3. De pœnitentia quæ de quotidianis peccatis agitur.
 4. Quomodo sit agenda pœnitentia.
 5. Quod aliter pœnitere debent qui minus, et aliter qui magis peccant.
 6. Quod post conversionem necessaria est pœnitentia.
 7. Quod nisi corrigentibus se venia non conceditur.
 8. Quod non prodest bonum quod agimus, nisi malum relinquamus.
 9. Quod sacerdotes debent peccata hominum diligenter inquirere.
 10. Quod presbyteri non debent pœnitentes reconciliare nisi ex jussione episcopi.
 11. De eadem re.
 12. De eadem re.
 13. De potestate sacerdotum donandi remedium pœnitentiæ.
 14. Quod non debemus mortuis communicare, quibus vivi non communicavimus.
 15. Ut plena communio detur eis qui linguæ officium perdidierint, et habent bonum testimonium quod pœnitentiam ante petiissent.
 16. De ugendis infirmis.
 17. De pœnitente infirmo, si convaluerit.
 18. De his qui pœnitentiam petunt, et officio linguæ privantur.
 19. De his qui sine communione moriuntur.
 20. De eadem re.
 21. Ut episcopus decernat tempora pœnitentibus.
 22. Ut manifesta peccata manifeste purgentur.
 23. Ut omni fidei in exitu posito, communionis gratia detur.
 24. Quod confessio pœnitentis manifestari non debet.
 25. Ut sacerdos, si confessionem pœnitentis manifestaverit, deponatur.
 26. Ut secreto corripiantur, quæ secreto committuntur.
 27. Quod omnibus pœnitentibus, quinta feria ante Pascha, remittendum est.
 28. Ut presbyteris et diaconis in crimen lapsi privati detur pœnitendi locus.

29. Quod episcopus aut presbyter vel diaconus [in] fornicatione aut perjurio aut furto captus deponatur.
 30. De fornicatione clericorum.
 31. De eadem re.
 32. Quod pro criminalibus peccatis in melius vita mutanda est.
 33. Quod criminalibus peccatis irretiti ad pœnitentiam a sacerdotibus sunt compellendi.

Incipit de omni genere homicidiorum et de pœnitentia eorum.

34. De episcopis et presbyteris et diaconis si homicidium fecerint.
 35. De his qui ad homicidium consentiunt.
 36. De pœnitentia femine quæ irata occidit ancillam suam.
 37. De his qui ita percutiunt ut sanguinem fundant.
 38. De his qui infantes opprimunt, vel conceptus decipiunt, vel abortum faciunt.
 39. Quod presbyter deponatur, cujus negligentia moritur infans absque baptismo.
 40. De mulieribus fornicariis vel abortum facientibus.
 41. De eadem re.
 42. De tribus generibus homicidiorum.
 43. Quod detractio genus est homicidii.
 44. Quod non solum manibus, sed et consiliis homicidia perpetrantur.
 45. De homicidio sponte commisso.
 46. De homicidio non sponte commisso.
 47. De diversis homicidiis sive voluntarie, sive nolente.
 48. De homicidio quod fit in congregatione monachorum.
 49. De eo qui casu nolens homicidium fecerit.
 50. De eo qui publice pœnitentem occiderit.
 51. De pœnitentia cujusdam matricidæ.
 52. De his qui patrem vel matrem, vel fratrem aut sororem interfecerint.
 53. Quod divinæ ultionis minister est, qui non ex positione, sed præter voluntatem homicidium fecerit.
 54. De eo qui pro vindicta fratris fecerit homicidium.
 55. De eo qui, jubente domino servum ejus occiderit.

56. De eo qui proprium servum sine iudicio iudicis A occiderit.
57. De his qui in utero matris vel jam editos infantes necant.
58. De his qui sibimet proprium membrum sponte absciderint.
59. Quod sacerdotes non debent membrorum truncationes facere, nec aliquid morte plectendum iudicare.
60. De eadem re.
61. De eadem re.
62. De eo qui compulsus a domino sciens perjurium fecerit.
63. De his qui perjurant in manu episcopi vel in cruce.
64. De his qui coacti perjurant.
65. De his qui se perjurant, et alios in perjurium ducunt.
66. De eo qui se sciente perjurat.
67. De eadem re.
68. Quod jejuni debent homines jurare.
69. Quod perjurium emendandum est sicut homicidium sponte commissum.
70. De his qui per capillum vel aliud membrum Dei jurant.
71. Quod non est observandum illud sacramentum quod vertit in pejus.
72. De sacramento quod regibus fit, si sponte violatur.
73. Utrum observandum sit, si quis per dæmonia jurat.
74. Quod Deus sacramentum sic accipit sicut ille cui juratur intelligit.
75. Quod sacramentum a malo est eorum quibus juratur.
76. De his qui per cupiditatem se perjurant.
77. Quod duo sunt tantum genera mendaciorum in quibus non magna culpa est.
- Incipiunt capitula de falsis testimoniis.*
78. De eo qui consentit ad falsum testimonium.
79. De his qui falso fratres accusant.
80. De his qui crimen obijciunt et probare non possunt.
81. Quod falsum testimonium capitale crimen est.
82. Quod falsi testes a communione submovendi sunt.
83. De falso testimonio et mendacio.
- Incipiunt capitula de adulteriis et de incestis conjunctionibus et de fornicatione.*
84. Ut de adulterio publica agatur pœnitentia.
85. De eadem re.
86. De pœnitentia adulteri.
87. De incestis conjunctionibus.
88. Ut incestuosi inter catechumenos habeantur, et cum Christianis non communicent.
89. Ut conjunctiones consanguineorum prohibeantur.
90. De eadem re.
91. De eadem re.
92. De pœnitentia cujusdam qui uxorem violavit alterius.
93. De his qui violaverint puellas Deo sacratas.
94. De eadem re.
95. De eadem re.
96. De femina quæ adulterum maritum dereliquit, et alterum ducit.
97. De eo qui sponsam alterius rapuerit.
98. De feminis quæ habitum religiosum acceperunt.
99. De eadem re.
100. De ea quæ duobus fratribus nupserit.
101. De his qui cum pecoribus et masculis se coinquinaverunt.
- B 102. De his qui fornicati sunt ut Sodomitæ.
103. De pœnitentia ejus qui virginem rapuerit.
104. De his qui incestis nuptiis se coinquinaverunt.
105. Quod adolescentibus conjugium concelitur post pœnitentiam propter ætatis incontinentiam
- Incipiunt capitula de furtis, et de fornicatione, et de aliis quibusdam diversis.*
106. Quod Israelitæ furtum non fecerunt, qui jubenti Domino obedierunt.
107. Quod in furto non tam quod ablatum est, quam mens furantis attendenda est.
108. Qualiter satisfaciendum sit de furtis.
109. Quid inter furtum sit et rapinam.
110. Quod qui aliena rapiunt, pœnitentiam agere non possunt nisi redditis his quæ rapuerunt, si quo modo poterunt.
- C 111. Quod tolerandi sunt mali, sicut Dominus Judam toleravit.
112. De his qui ecclesias deprædantur.
113. De furto quod fit ecclesiæ.
114. De pœnitentia eorum qui usuras exigunt.
115. De clericis furtum facientibus.
116. De violatoribus sepulcrorum.
117. Quod stulta vota virginitatis frangenda sunt (13).
118. Quod judicandus est ut sacrilegus qui patrem vel matrem expulerit.
119. De his qui ducatum præbent barbaris.
120. De eo qui habens uxorem lapsus fuerit.
- D 121. De his qui cum semetipsis fornicantur.
122. De his qui cum matre vel sorore fornicantur.
123. Quandiu mulier se debeat abstinere a viro cum concipit.
124. De diversis fornicationibus.
125. De eo qui fornicari vult et non potest.
126. De his qui maleficio suo aliquos perdidērunt.
127. De immissoribus tempestatum.
128. De auguribus et sortilegis.
129. Quod episcopus, presbyter, diaconus, vel

(13) Agitur in textu de conjugatis qui sine alterutrius consensu virginitatem voverunt.

quilibet clericus magos, haruspices, hariolos, augures vel sortilegos consulentes deponantur.

150. Quod demonium habentibus licet herbas vel petras habere sine incantatione (14).

151. De cultoribus idolorum, et haruspicibus, et sortilegis.

152. De his qui arbores colunt et cætera.

153. De his qui absque necessitate prævaricati sunt.

154. De his qui communicant hæreticis.

155. De catholicis ad hæresim transeuntibus, si revertantur.

156. Quod securus non exit qui in ultimo tandem pœnitentiam petit.

157. Quæ sit utilis pœnitentia.

158. Quod pœnitenti non est utile negotiari.

159. Quod negotium quod sine peccato est, per post. conversionem repeti potest.

160. Ut pœnitens, si dignam habet causam, ecclesiasticum petat iudicium.

161. Quod nullum peccatum remanet impunitum.

162. Quod inaniter plangunt qui commissa non descrunt.

163. Quod Deus non tam mensuram inspicit temporis quam doloris.

164. Quod canones arbitrio maxime sacerdotum committunt decernenda tempora pœnitentibus.

165. Quod nunquam carebunt supplicio, qui carere noluerint peccato.

166. Ut post pœnitentiam nemo revertatur ad malitiam.

Incipiunt capitula de secundo loco pœnitentiæ et quibusdam aliis.

167. Quod hi qui ad priora vitia revertuntur, severissime dampnantur.

168. De pœnitentia eorum qui denuo lapsi sunt.

169. De eadem re.

170. De eadem re.

171. Quod dimissa per pœnitentiam requiruntur, si debitoribus non dimittitur.

172. Quod iniqui qui semper peccare ventent, semper puniri debent.

173. De his qui ad sæcularem habitum revertuntur, postquam se Deo voverint.

174. Quod non sint peccata nescientium nisi nolentium.

175. Quod post lapsum etiam docere aliquid possunt.

176. Quod omne peccatum aut Deus aut homo ipse punit in se.

177. De eadem re.

178. Quod in purgatorio igne ante iudicium quadam relaxantur parvissima peccata.

179. Quod colentes Deum excipiuntur ab angelis suis dum hinc exeunt.

B 180. De animabus iustorum dum de sæculo exeunt.

181. De illusionibus nocturnis.

182. De eadem re.

183. Quod purgatorius ignis sævior est omnibus vite pœna.

184. De his qui per ignem salvandi sunt.

185. De eadem re.

186. Quod nemo ab errore ad veritatem potest sine pœnitentia transire.

187. De eo quod scriptum est: Qui irascitur fratri suo reus erit gehennæ ignis.

188. De sacerdote deposito qui oculum eruit levite, et ut levita non promoveatur.

C 189. De pœnitentia eorum qui contra sanctissimum patriarcham Ignatium juraverunt.

190. Contra eos qui negant communionem his reddi qui lapsi sunt prævaricatione.

191. De pœnitentia stragis et effusionis humani sanguinis.

192. Quod pœnitens nisi peracta pœnitentia non communicet.

193. Ut quicumque religiosum habitum spontanea susceptum dimittit, in monasterio esse cogatur.

194. De eadem re.

CAPITULA LIBRI DUODECIMI.

Qui est de excommunicatione.

1. Quod excommunicati sunt omnes qui contra sanctam Romanam Ecclesiam superbiendo se erigunt.

2. Quod omnes violatores decretorum Romanorum pontificum sint anathema.

3. Ut anathema sit quicumque præcepta sedis apostolicæ contempserit.

4. Quod raptores et alienatores rei ecclesiasticæ excommunicati sint, et qui illis consentiunt.

5. Quod qui consentit peccanti aut defendit, maledictus erit.

6. Quod his quibus ecclesia ab episcopis interdicatur, janua cœlestis clauditur.

D 7. Quod qui ab Ecclesia excommunicatur, in cœlo ligatur; et qui ab Ecclesia reconciliatur, in cœlo solvitur.

8. Quod Silverius papa eos qui ipsum insontem damnaverant et in exsilium miserant, anathematizavit.

9. De nodo excommunicationis Silverii in Vigiliam.

10. De excommunicatione Felicis papæ in Acacium præsumptorem.

11. Quod non debet quis ei communicare quem sedes apostolica repellit, nisi ab illatis se emendaverit.

(14) Sic ad verbum apud Gratianum C. 26, q. 7, c. 18.

12. De eadem re.
13. Quod nullus religiosus excommunicatis jungatur.
14. Excommunicatis nemo communit in oratione, cibo, potu, osculo, nec ave eis dicat.
15. Quod hi separati a nobis debent esse, cum quibus nec cibum sumere licet.
16. Quod cum excommunicato orare non licet, nec vesci, nec loqui nisi de ejus conversione.
17. Quod is qui cum excommunicato oraverit, communione privetur.
18. De eadem re.
19. Quod cum excommunicatis non sit communicandum; et qui fecerint, excommunicentur.
20. Ut simili excommunicationi subjaceat qui excommunicato communicat.
21. Quod excommunicatus et communicator ejus æque refutari et puniri debent.
22. Quod par culpa est communicare hæretico, vel ei qui conjunctus est illi.
23. Ut propter propriam injuriam nullus excommunicare quemquam præsumat.
24. Quod pastores, dum pro suis voluntatibus injuste solvunt vel ligant, ipsi se potestate privant.
25. De eadem re.
26. Quod si excommunicatus sacrum ministerium contigerit, spem restitutionis ultra non habeat.
27. De eadem re.
28. Quod schismaticorum nomina inter divina mysteria non sunt recitanda.
29. De eadem re. Et de excommunicatis sine communione defunctis; et de his qui excommunicatis scienter communicant.
30. Quod absolutionem, quam superstes non quesivit, mortuus impetrare non possit.
31. Quod schismaticorum nomina inter divina mysteria non sunt recitanda.
32. Ut nomina excommunicatorum publicentur.
33. Si quis presbyter contra episcopum suum inflatus schisma fecerit, anathema sit.
34. Quod ecclesiasticæ leges præponendæ sunt legibus imperatorum.
35. Quod manifesta opera accusatione non indigent.
36. Quod Lotharius rex a pellice absteat, si excommunicari nolit.
37. De excommunicatione Innocentii papæ in imperatorem cum imperatrice.
38. Si quis quod sancti Patres et universalis synodi statuerunt, transmutare audeat, condemnatus est.
39. Ut hi qui ab hæreticis ad Ecclesiam revertuntur, non sine professione legitimæ satisfactionis habeantur.
40. De damnatione Novati.
41. Quod hæretici in Ecclesia nihil habeant potestatis vel juris.
42. Quod non est consecratio sed execratio quæ extra Ecclesiam fit.
43. De custodia Aquileiensis et Mediolanensis episcopi. Et quotiens de universali synodo dubitatur, ab apostolica sede veritas requiratur.
44. Quod schismaticus non conficiat corpus Christi (15), cui Catholici non debent sociari.
45. Quod Ecclesia non persequitur, sed diligit, cum punit vel prohibet malum. Et quod divisi a Romana sede schismatici sunt; et quod comprimendi sunt a sæcularibus injusti episcopi (16).
46. Quod nullum sacrificium Deo a potestatibus gratius est, quam ut schismatici episcopi ad obediendum coerceantur.
47. Item de schismaticis a sæcularibus coercentis.
48. Quod non est vera fides quæ cum Romana Ecclesia non convenit.
49. Quod hæresis perversum dogma, schisma vero discessionem habeat.
50. Quod hæresis Græcæ ab electione dicitur.
51. Qualiter fiat quisque hæreticus.
52. Quod hæreticus amittat Spiritum sanctum.
53. Quid sit hæreticus.
54. Ut hæretici cohibeantur a sæcularibus.
55. De malis cogendis ad bonum.
56. Quod schismatici nec divino jure nec humano res ecclesiarum debent possidere.
57. Quod qui extra Ecclesiam sunt, nullo jure possunt bona ecclesiæ possidere.
58. Quod separatus ab Ecclesia quantumcunque laudabiliter vivat, non tamen habebit vitam æternam.
59. De schismaticis ad correctionem cogendis.
60. Quinam non sint inter hæreticos habendi.
61. Quando mali tolerandi sint, et quando separandi a nobis.
62. Quomodo recedere debeamus a malis.
63. Quod excommunicatio injusta ei potius oberit qui faciat, quam qui patiat.
64. Quod innocens pro peccato alterius recte excommunicari non potest.
65. Quod Acacius juste et canonicè sit damnatus.
66. De edicto imperatorum in damnationem hæreticorum.
67. Ut omnes hæreses et earum ministri conquiescant.
68. Ut adimantur hæreticis omnia suarum celebrationum loca.

(15) In textu nihil aliud est quam Pelagii I PP. fragmentum epistolæ adversus schismaticos, quod ex ipso Anselmo sumpsit Holstenius, et deinde in Conciliorum quoque collectiones transit cum cæteris Pelagii epistolis. Jam ut de corpore morali Christi, et est de Ecclesia, verba hæc intelligamus, docent

nos quæ ibidem sequuntur, unam, ut sæpe dictum est, quæ Christi corpus est, constat esse Ecclesiam.

(16) Agitur de schismaticis episcopis per orthodoxos principes coercentis. Exstat apud Grat. c. 20, q. 5, c. 42.

69. Ut hæretici nihil habeant cum cæteris com-
mune. **A** 70. Ut nullus hæreticis ministeriorum pateat
locus.

CAPITULA LIBRI DECIMI TERTII,

Qui est de vindicta et persecutione justa.

1. Quod Moyses nihil crudele fecit quando præcepto Domini quosdam trucidavit.
2. De vindicta non odio sed amore facienda.
3. Quod bella cum benevolentia sunt agenda.
4. Quod militantes etiam possint esse justi; et quod hostem deprimerè necessitas non voluntas debet.
5. Quod pugnatum orandum est.
6. De persequendo hostes.
7. De eadem re.
8. De prædando hostes Ecclesiæ (17).
9. De habenda obedientia rei publicæ utilitatibus.
10. Ut temperetur vindicta.
11. De sacerdotali intercessione pro reis.
12. Ut mali non occidantur, sed corrigantur.
13. Quod inobedientes severius sint corrigendi.
14. Quod Ecclesia persecutionem possit facere (18).
15. De eadem re.
16. De eadem re.
17. Ut non nobis imputetur: si quid mali acciderit.
18. Quod qui potest perturbare perversos et non facit, eorum impietati consentit.
19. Quando mali sint tolerandi, vel quando deserendi.
20. Quod homini misericordia, peccatis persecutio debeatur.
21. Quod non imputetur fallax, qui quod promissit, superna dispositione præventus adimplere prætermisit.
22. Quod sæculi potestates a pravis actibus malos revocare studeant.
23. De eo quod scriptum est: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.*
24. Quod Ecclesiæ inimicis omni vivacitate mentis et corporis sit obvium.
25. De victoria orationibus prævenienda, et bello non appetendo desiderio fundendi sanguinis.
26. Quod secundum divinam et humanam legem, sine personarum acceptione, rectorum sententia proferatur.
27. Quod magis obediendum est spiritus quam corporis domino.
28. Quod bene velle non sufficit, nec iterum bene facere, nisi ex bono fonte preces sint, et de libertate probabili (19).

AUCTORES ET LIBRI

Qui in Anselmi Decreto ejusque interdum additamentis laudantur, hi fere sunt:

A Adrianus I PP.
 Agapetus PP.
 Ambrosius.
 Anastasii Bibliothecarii Historia eccl.
 Anastasius I PP.
 Athanasius.
 Augustinus.
 Basilius Magnus.
 Benedictus (beatus).
 Biblia sacra.
 Bonifacius PP. Alibi tertius.
 Burchardus.
 Callistus II PP. cum synodo Lateranensi.
 Canones apostolorum.
 Canones Patrum Orientalium.
 Canonum judicium.
 Capitula Caroli, Ludovici et Lotharii imp.
 Carolus Magnus.
 Clemens PP.
 Codex Justiniani.
 Cælestinus PP.
 Commeanus archimandrita.
 Constitutiones Ludovici Pii, Othonis I, Henrici I.

(17) Anselmi hac de re textus, qui est ex epistola S. Gregorii I PP., exstat apud Gratianum c. 25, q. 3, c. 17.

(18) Nihil aliud est in textu nisi S. Augustini nonnulli loci, et quidem apud Gratianum quoque

C Cyprianus.
 Cyrillus Alex.
 Damasus PP.
 Decretales ante Siricum cum diversorum pontificum nominibus.
 Ennodius.
 Eugenius II PP.
 Eusebii Cæsar. Historia eccl.
 Gelasius I PP.
 Gregorius I PP.
 Gregorius junior PP.
 Gregorius VII PP. in epistolis, et cum concilio LX episcoporum.
 Hermes in libro Pastoris.
 Hieronymus.
 Hilarus PP.
 Honorius junior PP.
 Hormisdas PP.
 Imperatores Arcadius, Constantinus, Constantius,
D Gratianus, Honorius, Justinianus, Justinus, Leo I, Marcianus, Otho, Theodosius, Valens, Valentinianus, cum constitutionibus.
 Innocentius I PP.

recitati.

(19) Postremo monemus capitulorum hujus operis numerum in codicibus variare, sive ob quædam additamenta, quæ alibi desiderantur, sive ob alia quaslibet causas.